

**KONFERENCJA Z OKAZJI JUBILEUSZU 50-LECIA DORADZTWA ROLNICZEGO
W MINIKOWIE**

**Miejsce doradztwa
we wspieraniu rozwoju rolnictwa i wsi
na Kujawach i Pomorzu**

materiały konferencyjne

Minikowo, 22 września 2006

**KUJAWSKO-POMORSKI OŚRODEK DORADZTWA ROLNICZEGO
w MINIKOWIE**

89-122 Minikowo koło Nakła nad Notecią
tel. (0/52) 386 72 00, fax (0/52) 386 72 27
www.kpodr.pl

ISBN 978-83-60164-25-9

nakład: 1000 egz.

skład, druk: KPODR – Oddział w Przysieku, 2006

PROGRAM KONFERENCJI

10.00-10.15

Otwarcie konferencji

dr Roman Sass

dyrektor Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie

10.15-10.45

Zmiany Wspólnej Polityki Rolnej – konsekwencje dla Polski

prof. dr hab. Andrzej Kowalski

dyrektor Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

10.45-11.30

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 – wyzwanie dla rolników i doradców

Jan Krzysztof Ardanowski

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi

11.30-12.00

Znaczenie doradztwa w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich

dr Józef Kania

Akademia Rolnicza w Krakowie

12.00-12.30

przerwa kawowa

12.30-13.00

Doradztwo rolnicze po 2007 roku

dr Henryk Skórnicki

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Radomiu

13.10-14.30

panel dyskusyjny

Doradztwo rolnicze widziane z perspektywy rolnika, doradcy, socjologa, ekonomisty

Juliusz Młodecki, Józefa Błajet, dr Anna Potok, dr Józef Kania

prowadzący: dr Ryszard Kamiński, zastępca dyrektora KPODR Minikowo

14.30-15.30

obiad

Jubileusz 50-lecia Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego to okazja do refleksji, gratulacji, uszanowania wieloletniej pracy doradców, składania podziękowań dla rolników, współpracujących instytucji i firm. Uroczystość taka jest jednocześnie przyczynkiem do merytorycznej debaty na temat przyszłości i perspektyw doradztwa. Obecność wielu przedstawicieli świata nauki, polityków, instytucji zajmujących się doradztwem rolniczym w całym kraju, a przede wszystkim – rolników i samych doradców, jest najlepszą ku temu okazją. Taki właśnie był zamysł zorganizowania konferencji „Miejsce doradztwa we wspieraniu rozwoju rolnictwa i wsi na Kujawach i Pomorzu”. W tytule konferencji *doradztwo wspierające rolnictwo* to podkreślenie podstawowego dotychczas zadania ośrodków doradztwa rolniczego, natomiast *wspieranie rozwoju wsi* – to wskazanie niezbędnego rozszerzenia pracy doradczej w przyszłości.

Materiały konferencyjne zawierają kluczowe elementy wystąpień. Profesor Andrzej Kowalski wskazuje przewidywane zmiany Wspólnej Polityki Rolnej. Dyskusje toczące się wewnątrz Wspólnoty Europejskiej na temat konieczności zmian polityki wobec wsi należy uwzględnić w długofalowej wizji rozwoju polskiego rolnictwa. Pomimo powszechnej presji środowisk pozarolniczych, przed rokiem 2013 nie można spodziewać się nagłego zwrotu w finansowaniu rolnictwa w ramach Unii Europejskiej. Stąd obecnie cała energia rolników i wszystkich wspierających ich instytucji (w tym oczywiście doradztwa rolniczego) powinna skupić się na jak najlepszej modernizacji struktury polskiej wsi. Okres 2007-2013 to czas wielkich szans dla wsi i jej mieszkańców. Polska ma otrzymać najwięcej pieniędzy ze wszystkich 25 państw członkowskich. *Jak i na co te pieniądze wykorzystać? Na jakie działania skierować największą pulę środków?*

Kwestie polityki wobec wsi i rozdziału środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 zostały poruszone w tekście Wiceministra Jana Krzysztofa Ardanowskiego. Miejsce doradztwa w przyszłej polityce wobec wsi wskazuje dr Józef Kania. Zasadę wzajemnej zgodności (*cross-compliance*), jako istotną zmianę dla rolników w najbliższych latach i jednocześnie wielkie zadanie dla doradców przybliży z kolei dr Henryk Skórnicki.

Wiele jubileuszowych refleksji doświadczonych pracowników Ośrodka w Minikowie wskazuje, że pewną prawidłowością jest stawianie co kilka lat nowych wyzwań przed doradztwem rolniczym. Wydaje się, że nie inaczej jest i dzisiaj. Zmiany w rolnictwie, zmiany Wspólnej Polityki Rolnej, globalne trendy docierające na wieś będą wpływały na pracę rolników i doradców. Tak więc bycie doradcą oznacza nieustanną konieczność nauki i poszerzania swojej wiedzy i podążania za tym, czym dzisiaj żyje wieś.

Podczas konferencji zaplanowano panel dyskusyjny, w którym o pracy doradcy wypowiedzą się rolnik, ekonomista, socjolog i sam doradca. Taki jest kontekst tej specyficznej pracy – zawieszenie pomiędzy nauką i praktyką, wsparciem pojedynczych osób i całych wspólnot; praca niezwykle trudna, ale zawsze ciekawa...

Ryszard Kamiński
zastępca dyrektora KPODR Minikowo

Zmiany Wspólnej Polityki Rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich – konsekwencje dla Polski

prof. dr hab. Andrzej KOWALSKI

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Katedra Agrobiznesu SGH

W latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku zaznaczyła się w Unii Europejskiej uciążliwość nadwyżek rolnych, co prowadziło do ograniczania wsparcia rolnictwa. Znaczne koszty polityki rolnej powodowały konieczność wprowadzania ograniczeń budżetowych, a wysoka intensywność produkcji uświadomiła zagrożenia dla środowiska naturalnego ze strony rolnictwa i potrzebę działań ochronnych w sferze środowiska wiejskiego. Problematyka rozwoju wsi była wmontowana w cele i mechanizmy Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Wszystko to było podstawą do poszukiwania nowego kształtu wspólnej polityki skierowanej nie tylko na wsparcie rolnictwa, ale także na rozwój wsi. W połowie lat osiemdziesiątych w Unii Europejskiej rozpoczęto dyskusję nad usprawnieniem polityki strukturalnej oraz określeniem nowej roli i sposobu wykorzystania funduszy strukturalnych, co prowadziło także do poszukiwania nowego modelu wsparcia dla rozwoju wsi. Istotne miejsce w dyskusjach nad ewolucją polityki strukturalnej zajmowało definiowanie ekonomicznej i społecznej spójności (*cohesion*) interregionalnej. Celem polityki miało stać się zmniejszanie dysproporcji między najbardziej rozwiniętymi i najbardziej zacofanymi regionami krajów członkowskich.

W 1992 roku przygotowano wdrożenie reformy Wspólnej Polityki Rolnej, zwanej reformą McSharry'ego. Reforma ta ograniczała wsparcie rolnictwa za pośrednictwem cen, w zmian wprowadzając dopłaty bezpośrednie do produkcji, rekompensujące negatywny wpływ obniżki cen na dochody rolnicze. Obok zmiany mechanizmów rynkowych wprowadzono też środki towarzyszące o charakterze strukturalnym dotyczące środowiska rolniczego, zalesiania gruntów rolnych i wcześniejszego przechodzenia rolników na emeryturę.

Kolejnym krokiem w przechodzeniu od polityki sektorowej do polityki zintegrowanego rozwoju wsi była przyjęta w marcu 1999 roku w Berlinie Agenda 2000, która wprowadziła politykę modulacji, ograniczającą płatności bezpośrednie na gospodarstwo i pozwalającą na przesuwanie środków wsparcia z filaru pierwszego na filar drugi Wspólnej Polityki Rolnej.

Dotychczas stosowane instrumenty WPR nie rozwiązały problemów dochodowych rolników zarówno w płaszczyźnie dysparytetu dochodowego, jak i zróżnicowania dochodów ludności rolniczej. Szacuje się, że około 75% środków pomocowych absorbuje zaledwie 25% gospodarstw. Brak znaczącego postępu w rozwiązywaniu kwestii dochodowej – obok rosnących kosztów jej realizacji, wpływu na wzrost cen płaconych przez konsumentów oraz zakłócania międzynarodowej wymiany produktów rolnych – były i są głównymi przesłankami uzasadniającymi konieczność zmian. Presja zewnętrzna i wewnętrzna spowodowały konieczność przyspieszenia reformowania zasad i celów WPR. 26 czerwca 2003 roku ministrowie rolnictwa krajów UE uzgodnili najważniejsze kierunki reformy Wspólnej Polityki Rolnej.¹

---

1 CAP Reform – Presidency Compromise (in agreement with the Commission) DS 223/03, Brussels, 30 June 2003, AGRI 217.

Zasadnicze kierunki zmian polityki rolnej

Kształt Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2007-2013 został określony poprzez porozumienie zawarte przez ministrów rolnictwa krajów Unii Europejskiej w Luksemburgu 26 czerwca 2003 roku na Radzie UE oraz ustalenia Rady UE z dnia 22 kwietnia 2004 roku.

Zasadniczym elementem nowej WPR jest oddzielenie płatności bezpośrednich od struktury i wielkości produkcji rolnej (*decoupling*). Oznacza to zastąpienie większości dotychczasowych płatności bezpośrednich, specyficznych dla poszczególnych rodzajów produkcji rolnej, systemem jednolitej płatności niezależnej od produkcji (z ang. SPS – *Single Payment Scheme*) lub jednolitą płatnością regionalną.

Do innych zasadniczych elementów reformy WPR należą:

- Powiązanie otrzymywania płatności z obowiązkiem spełniania określonych standardów przez gospodarstwo – zasada współzależności (*cross-compliance*).
- Redukcja płatności bezpośrednich (modulacja) w dużych gospodarstwach i alokacja uzyskanych w ten sposób środków na rozwój wsi.
- Mechanizm dyscypliny finansowej, polegający na redukcji płatności bezpośrednich w sytuacji przekroczenia ustalonego limitu wydatków na WPR.
- Zmiany na rynkach: mleka, zbóż, roślin wysokobiałkowych, ziemniaków skrobiowych, suszu paszowego, odnawialnych źródeł energii.
- Zwiększenie roli (zakresu i poziomu wsparcia) rozwoju obszarów wiejskich.

Poszczególne elementy reformy w starych krajach UE są wprowadzane w życie w latach 2004-2007. Nowy system płatności może funkcjonować już od 2005 roku. Jeśli państwo członkowskie, ze względu na specyficzne uwarunkowania w rolnictwie, będzie potrzebowało okresu przejściowego na wdrożenie tego systemu, będzie mogło go wprowadzić najpóźniej do 2007 roku.

Nastąpi zerwanie powiązań między wsparciem rolników a wielkością i rodzajem produkcji poprzez wprowadzenie nowego systemu płatności bezpośrednich. Poprawi to konkurencyjność i zwiększy orientację rynkową producentów rolnych, a jednocześnie zapewni stabilizację dochodów rolniczych.

W przypadku nowych krajów członkowskich nastąpi adaptacja Traktatu o Przystąpieniu do zapisów reformy WPR. Nowe państwa członkowskie zostały wyłączone z obowiązku wprowadzenia zasady wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) do czasu wdrożenia systemu jednolitej płatności (SPS), tj. najpóźniej do 1 stycznia 2009 roku, w przypadku kontynuowania do tego czasu systemu jednolitej płatności obszarowej (SAPS).²

Jednym z celów nowej WPR jest zwiększenie roli instrumentów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich, finansowanych z Sekcji Gwarancji FEOGA. Dodatkowe środki na realizację tego celu będą wygoszparowane poprzez redukcję kwot płatności bezpośrednich dla gospodarstw otrzymujących ponad 5 tys. euro rocznie, z równoczesnym przesunięciem środków do drugiego filaru WPR (tzw. mechanizm modulacji). Reforma WPR przewiduje, że modulacja będzie mechanizmem obligatoryjnym. Obniżanie płatności bezpośrednich będzie odbywało się stopniowo: o 3% w 2005 roku, 4% w 2006 roku i o 5% rocznie w latach 2007-2013.

---

2 Według nieoficjalnych informacji, na nieformalnej Radzie Ministrów Rolnictwa we wrześniu 2006 roku zostanie przedstawiona propozycja, aby kraje członkowskie mogły decydować o wyborze systemu płatności dopłat bezpośrednich.

Od roku 2007 będzie funkcjonował mechanizm dyscypliny finansowej, który ma zapewnić respektowanie limitów wydatków na WPR (na płatności bezpośrednie, interwencje rynkowe, subsydia eksportowe). Jego działanie będzie polegało na redukcji płatności bezpośrednich w przypadku, gdy prognozowane wydatki na WPR przekroczą, przed zastosowaniem modulacji, przyjęty decyzją Rady Europejskiej z 18 października 2002 roku limit pomniejszony o 300 mln euro.

Nowe państwa członkowskie, w tym Polska, będą wyłączone z mechanizmu modulacji oraz dyscypliny finansowej do czasu osiągnięcia przez nie poziomu płatności, jaki osiągają pozostałe państwa członkowskie (UE-15).

Państwa członkowskie zostały zobowiązane do wprowadzenia od 1 stycznia 2007 roku systemu doradztwa dla rolników objętych nowym systemem płatności. System doradztwa będzie dotyczył działalności gospodarstw rolnych w zakresie przestrzegania wymogów przewidzianych zasadą wzajemnej zgodności. Uczestnictwo rolników w tym systemie będzie dobrowolne. Pierwszeństwo będą mieli rolnicy otrzymujący ponad 15 tys. euro płatności bezpośrednich rocznie. Najpóźniej do 31 grudnia 2010 roku Komisja przedstawi raport z funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego i jeśli okaże się to konieczne – zaleci obowiązkowe uczestnictwo rolników w systemie.

W latach 2007-2013 nastąpią również zmiany na rynku zbóż, roślin wysokobiałkowych, ziemniaków skrobiowych, suszu paszowego, mleka oraz odnawialnych źródeł energii. Główne zmiany dotyczyć będą dalszej redukcji cen interwencyjnych w zamian za wyższe płatności bezpośrednie. Ceny interwencyjne zboża będą utrzymane na obecnym poziomie, nie zmieni się również wysokość dopłat bezpośrednich (63 euro/t). Na rynku mleka, w celu zapewnienia stabilizacji gospodarstwom mleczarskim, Rada zdecydowała się na przedłużenie funkcjonowania systemu kwot mlecznych do roku 2014/15. Zaplanowany w Agendzie 2000 wzrost kwot krajowych zostanie opóźniony o rok, tj. do 2006/07. Kwoty będą wzrastać o 0,5% rocznie w latach 2006/07 – 2008/09.

Od roku 2005 powiększane są środki na rozwój obszarów wiejskich, głównie dzięki środkom wygoszparowanym w ramach mechanizmu modulacji. Pojawiają się też nowe instrumenty uwzględniające oczekiwania obywateli państw członkowskich w zakresie bezpieczeństwa i jakości żywności oraz dobrostanu zwierząt. Rolnicy uzyskują wsparcie na dostosowanie gospodarstw do nowych wymogów w tym zakresie, a także dodatkowe środki na programy rolnośrodowiskowe oraz promocję i marketing produktów rolnych.

W regionach Celu 1 polityki spójności (wsparcie dla regionów najuboższych) zwiększone będzie wspólnotowe dofinansowanie instrumentów rolnośrodowiskowych do wysokości 85%, a więc do poziomu, jaki przyjęto w nowych krajach członkowskich. W pozostałych regionach dofinansowanie wynosić będzie 60%.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Po dokonaniu fundamentalnej reformy pierwszego filaru Wspólnej Polityki Rolnej w latach 2003 i 2004, głównym celem reformy polityki w nowym okresie finansowym będzie rozwój obszarów wiejskich. Punktem wyjścia dla realizacji tej polityki jest uproszczenie proponowane przez Komisję w perspektywie finansowej, tj. utworzenie jednego systemu programowania i finansowania rozwoju obszarów wiejskich. Zaproponowane podejście bazuje na stworzeniu jednego kluczowego dokumentu strategicznego. Dokument ten identyfikowałby silne i słabe strony obszarów wiejskich na poziomie UE i wskaźniki dla mierze-

nia postępu w osiąganiu unijnych priorytetów. Strategia UE stanowiłaby podstawę dla narodowych strategii rozwoju obszarów wiejskich, które przekładałyby priorytety wspólnotowe na sytuację w kraju, po konsultacji z zainteresowanymi podmiotami. Narodowe strategie będą realizowane poprzez przygotowanie i realizację programów rozwoju obszarów wiejskich. Każdy kraj członkowski może przyjąć jeden program obejmujący terytorium całego kraju, albo też uchwalić różne programy dla poszczególnych regionów homogenicznych pod względem problemów ekonomicznych, społecznych oraz środowiskowych.

W celu uproszczenia systemu finansowego wsparcia wprowadzono Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW, ang. EAFRD). Zadaniem Funduszu jest promowanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na terenie całej Wspólnoty w sposób komplementarny do instrumentów rynkowych i wspierania dochodów w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, polityki spójności i wspólnej polityki rybołówstwa. Wytyczne dla rozwoju obszarów wiejskich zakładają możliwość przekierowania wsparcia z nowego funduszu rozwoju obszarów wiejskich na cele wzrostu gospodarczego, zatrudnienia oraz trwałego rozwoju. Zakłada się, że cele nowego funduszu wiejskiego muszą być zgodne z priorytetami nowej Strategii Lizbońskiej.

Wyznaczono następujące główne cele nowej polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Cel 1: Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez ich restrukturyzację.

Cel 2: Poprawa kondycji środowiska przyrodniczego i krajobrazu poprzez racjonalną gospodarkę ziemią.

Cel 3: Poprawa warunków życia ludności wiejskiej i promocja dywersyfikacji działalności gospodarczej.

Każdemu z celów głównych polityki odpowiada oś priorytetowa, obejmująca odpowiednie instrumenty polityki rozwoju obszarów wiejskich:

Oś priorytetowa 1: Wsparcie konkurencyjności sektora rolnego i leśnego

Oś priorytetowa 2: Zarządzanie zasobami ziemi

Oś priorytetowa 3: Dywersyfikacja ekonomiczna obszarów wiejskich i podniesienie jakości życia na obszarach wiejskich

Dodatkowo wyodrębniono działania w ramach programów typu LEADER.

Każdej osi priorytetowych przyporządkowano specyficzne instrumenty, zarówno obecnie funkcjonujące, jak i nowe. Część instrumentów poddano modyfikacji.

Oś pierwsza: *Poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa.* W Rozporządzeniu Rady nr 1698 w Osi 1 zaproponowano katalog 14 działań podzielonych na trzy grupy, dostępnych we wszystkich państwach członkowskich, oraz 2 działania przejściowe, które mogą być realizowane jedynie w nowych państwach członkowskich.

W grupie pierwszej znajduje się pięć działań związanych z upowszechnianiem wiedzy rolniczej i podnoszeniem kwalifikacji zawodowych rolników (RR 1698, art. 20, lit. a):

1. Szkolenia zawodowe i działania informacyjne przeznaczone dla pracujących w rolnictwie, gospodarce żywnościowej i w leśnictwie.
2. Wspieranie młodych rolników, rozpoczynających po raz pierwszy samodzielne kierowanie gospodarstwem.
3. Wcześniejsze emerytury rolnicze (zwane również rentami strukturalnymi), które mogą pobierać rolnicy i pracownicy rolni.
4. Częściowy zwrot kosztów usług doradczych poniesionych przez rolników i użytkowników lasów.

5. Organizacja systemu doradztwa dla prowadzących gospodarstwa leśne, doradztwa w zakresie zarządzania gospodarstwem rolnym oraz usług chwilowego zastępstwa w gospodarstwie.

Grupa druga obejmuje 6 działań mających na celu restrukturyzację, modernizację i zwiększenie wolumenu środków trwałych zaangażowanych w rolnictwie i w leśnictwie (1698, art. 20, lit. b):

1. Modernizacja gospodarstw rolnych.
2. Zwiększanie wartości gospodarczej lasów.
3. Zwiększanie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych.
4. Wspieranie współpracy mającej na celu opracowywanie nowych produktów, nowych procesów produkcyjnych i nowych technologii w gospodarce żywnościowej i leśnej.
5. Rozwój infrastruktury związanej z rolnictwem i leśnictwem.
6. Odtwarzanie potencjału produkcyjnego rolnictwa, zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych, i prowadzenie działań zapobiegawczych.

Trzecia grupa stanowi katalog propozycji mających na celu wsparcie działań związanych z podniesieniem jakości produkcji rolnej i produktów rolnych (RR 1698, art. 20, lit c):

1. Udzielanie rolnikom pomocy w przestrzeganiu norm wynikających z przepisów wspólnotowych.
2. Wspieranie rolników uczestniczących w systemowych programach poprawy jakości żywności.
3. Wspieranie grup producentów prowadzących działania informacyjne i promocyjne w ramach programów poprawy jakości żywności.

Celem **osi drugiej** jest poprawa stanu środowiska naturalnego i obszarów wiejskich, za pomocą podzielonych na dwie grupy 13 działań, wspierających zrównoważone użytkowanie gruntów rolniczych i leśnych.

W grupie pierwszej, wspierającej zrównoważone użytkowanie gruntów rolniczych, znajduje się sześć następujących działań:

1. Subwencionowanie rolnictwa w regionach górskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania.
2. Subwencionowanie rolnictwa w innych regionach o niekorzystnych warunkach gospodarowania.
3. Subwencionowanie rolników uczestniczących w programie NATURA 2000 i spełniających warunki Dyrektywy 2000/60/WE.
4. Subwencionowanie rolników uczestniczących w programach rolnośrodowiskowych.
5. Subwencionowanie rolników uczestniczących w programach właściwego traktowania zwierząt.
6. Wspieranie inwestycji nieprodukcyjnych.

Na grupę drugą, wspierającą zrównoważone użytkowanie gruntów leśnych, składa się siedem działań:

1. Wspieranie pierwszego zalesienia gruntów rolniczych.
2. Subwencionowanie wprowadzenia po raz pierwszy na gruntach rolniczych gospodarki rolno-leśnej.
3. Wspieranie pierwszego zalesienia gruntów nierolniczych.
4. Subwencionowanie użytkowników lasów uczestniczących w programie NATURA 2000.

5. Subwencionowanie uczestników programów leśnośrodowiskowych.
6. Subwencionowanie przywracania możliwości produkcyjnych lasu i wprowadzania środków zapobiegawczych.
7. Subwencionowanie inwestycji nieprodukcyjnych.

Trzecia oś ma na celu wspieranie działań nakierowanych na poprawę jakości życia oraz różnicowanie gospodarki na obszarach wiejskich i składa się z 8 działań w trzech grupach, dotyczących: różnicowania gospodarki obszarów wiejskich, poprawiania jakości życia na obszarach wiejskich oraz szkoleń.

Pierwsza grupa składa się z trzech działań:

1. Wspieranie działalności pozarolniczej członków rodziny rolnika, prowadzących z nim wspólne gospodarstwo domowe.
2. Wspieranie organizowania i rozwoju mikroprzedsiębiorstw.
3. Wspieranie działalności turystycznej.

Do drugiej grupy należą następujące działania:

1. Wspieranie usług o podstawowym znaczeniu dla gospodarki wiejskiej i mieszkańców wsi.
2. Odnowa i rozwój wsi.
3. Prace mające na celu poprawę stanu wiejskiego dziedzictwa kulturowego.

Grupa trzecia składa się z dwóch działań: *Szkolenia dla uczestniczących w działaniach osi 3* oraz *Szkolenia dla przygotowujących i wprowadzających w życie strategię rozwoju lokalnego*.

W projekcie rozporządzenia określono minimalny poziom środków z budżetu unijnego, jaki każde państwo członkowskie musi przeznaczyć na poszczególne osie priorytetowe, czyli nie mniej niż: 15% – na osie 1 i 3, 25% – na oś 2 oraz 7% – na działania programu LEADER. Rada Europejska w projekcie rozporządzenia kładzie więc szczególny nacisk na oś priorytetową 2.

Ponadto maksymalny poziom wsparcia programu z budżetu UE jest zróżnicowany w zależności od priorytetów:

- Osie priorytetowe 1 i 3 – 75% na obszarach Celu 1 oraz 50% na pozostałych obszarach.
- Oś priorytetowa 2 oraz LEADER – 80% na obszarach Celu 1 oraz 55% na pozostałych obszarach.

Nowa Perspektywa Finansowa na lata 2007-2013

Wyniki dyskusji na temat ewolucji WPR i PROW znalazły wyraz przy formułowaniu zasad Nowej Perspektywy Finansowej (NPF) na lata 2007-2013. Zgodnie z przyjętymi w UE zasadami wydatki spójności i maksymalne pułapy pozostałych działów budżetowych, które muszą być respektowane przy corocznej procedurze budżetowej, wyznacza perspektywa finansowa. Wypracowanie porozumienia budżetowego UE na lata 2007-2013 było procesem długim i trudnym, co znacząco opóźniło proces opracowywania i zatwierdzania projektów wieloletnich programów strukturalnych, a także projektów programów operacyjnych rozwoju obszarów wiejskich finansowanych z EFRROW. Państwa członkowskie bez informacji o wysokości środków nie mogły zakończyć pracy nad ostatecznymi projektami programów, które muszą zawierać szczegółową część finansową.

Nowa Perspektywa Finansowa (2007-2013) zakłada zmniejszenie nakładów na finansowanie obszarów wiejskich. Z danych Komisji Europejskiej opublikowanych w styczniu 2006 roku na podstawie uzgodnionego na grudniowym szczycie w Brukseli kosztorysu finansowania drugiego filaru WPR wynika, że mimo kolejnego rozszerzenia UE o dwa państwa, roczne wydatki na ten cel będą mniejsze niż w 2006 roku. Łączna kwota na rozwój obszarów wiejskich na 7 lat planowana jest na poziomie 69,75 mld euro. Kwota ta nie obejmuje dodatkowych pieniędzy, przeznaczonych na dofinansowanie filaru II poprzez tzw. modulację (przeniesienie) funduszy z filaru I, obejmującego wsparcie rynku i pomoc bezpośrednią. Kompromis przewiduje dobrowolną modulację – maksymalnie 20% funduszy z filaru I. Nawet przy uwzględnieniu modulacji, budżet na rozwój obszarów wiejskich będzie w 2013 roku o około 21% mniejszy niż w 2006 roku. W stosunku do wcześniejszych propozycji brytyjskich uznane to zostało za sukces lobby rolniczego. Jest to jednak zdecydowanie mniej niż przewidywała propozycja Komisji (88,7 mld euro) i mniej o blisko 10% w stosunku do propozycji przedstawionej na szczycie w czerwcu 2005 roku przez prezydentkę luksemburską (74 mld euro).

Preliminarz wydatków z budżetu Unii Europejskiej na rozwój obszarów wiejskich w latach 2007-2013

	Proponowane roczne alokacje funduszy na rozwój obszarów wiejskich [mln euro]								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
UE-15	8 000	5 329	5 302	5 275	5 248	5 221	5 194	5 167	36 736
UE-12	2 902	4 325	4 626	4 930	4 679	4 752	4 807	4 890	33 009
Razem	10 902	9 964	9 928	10 025	9 927	9 973	10 001	10 057	69 750

źródło: dane Komisji Europejskiej

Na podstawie przyjętych perspektyw finansowych z całkowitej puli wydatków na rozwój obszarów wiejskich przynajmniej 33,09 mld euro zostanie alokowane w dziesięciu państwach ostatniego rozszerzenia UE oraz w Bułgarii i Rumuni. Podział pozostałej sumy (36,74 mld euro) będzie leżał w gestii Komisji Europejskiej, po uzgodnieniu z Radą i zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym rozwoju obszarów wiejskich. Zastrzeżono, że co najmniej 18,91 mld euro zostanie przeznaczone dla państw UE-15.

Szacuje się, że Polska uzyska z budżetu unijnego 26 mld euro na sfinansowanie dopłat bezpośrednich oraz na rozwój obszarów wiejskich. Z tej puli prawie 11,8 mld euro będzie można wykorzystać na modernizację wsi polskiej w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich. Kwota ta stanowi 17,2% całości środków na rozwój wsi, wydatkowanych w całej UE-27.

Propozycje budżetu rolnego spotykają się z diametralnie różnymi opiniami. Ostrej krytyce poddała je m.in. komisarz ds. rolnictwa Mariann Fischer Boel, która wyraziła dezaprobatę z powodu cięć budżetowych i stwierdziła, że żądania nowych państw członkowskich dotyczące bardziej sprawiedliwego podziału unijnych pieniędzy oraz niechęć państw UE-15 do płacenia większych składek niż ich wschodni partnerzy okazały się elementem priorytetowym w trakcie negocjacji budżetowych, spychając na dalszy plan dyskusję o konieczności finansowania obszarów wiejskich.

Osiągnięte w Brukseli porozumienie spotyka się także z krytyką różnych organizacji związanych z lobby środowiskowym, które twierdzą, że europejską przyrodę oraz rolników prowadzących gospodarkę zrównoważoną pozostawiono samym sobie, aby jeszcze

bardziej zwiększyć wsparcie rolników prowadzących gospodarkę intensywną, szkodliwą dla środowiska naturalnego. Niektórzy krytycy uważają, że najbardziej ucierpią rolnicy z Europy Wschodniej, którzy będą porzucać gospodarstwa lub przestawiać się z mniej efektywnych metod gospodarowania na nowoczesne rolnictwo intensywne, przyczyniając się do niszczenia ostoi dzikiej przyrody w Europie.

Pojawiły się także głosy krytykujące budżet rolny, że jest zbyt kosztowny, i wzywające do jego ograniczenia. Opinie te podają w wątpliwość zasadność wydatków. Zwolennicy tych poglądów wskazują, że w dalszym ciągu ponad 50% budżetu WPR przeznaczana się na utrzymanie cen rynkowych na wysokim poziomie, co zakłóca równowagę na rynku światowym. Szacuje się, że np. w Wielkiej Brytanii przeciętna rodzina płaci średnio 950 euro rocznie do budżetu UE, z czego jedynie 20 euro przeznaczonych jest na programy rolnośrodowiskowe. Zdaniem wielu ekonomistów wycofanie wsparcia cen rynku spowodowałoby jednorazową redukcję inflacji rzędu 0,9% dla obywateli UE. W opiniach tych sformułowany jest także zarzut, że dla wielu rolników rolnictwo nie jest jedynym źródłem dochodu; tylko dla 23% rolników w UE gospodarstwo jest podstawowym źródłem utrzymania.

Zasadnicze jednak pytanie, jakie należy postawić przy ocenie NPF 2007-2013, sprowadza się do kwestii, w jakim stopniu umożliwi ona realizowanie podstawowego celu zreformowanej Wspólnej Polityki Rolnej. W perspektywie średnio- i długookresowej, czyli do roku 2014, naczelnym zadaniem pozostanie zapewnienie konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przy spełnieniu wymagań odnośnie ochrony środowiska naturalnego, a także poprawa warunków życia ludności wiejskiej. Do tych priorytetów dostosowane powinno być tempo zmian strukturalnych w rolnictwie i na wsi.

Dla Polski najistotniejszą sprawą jest odpowiedź na pytanie, czy postawione do dyspozycji środki zostaną wykorzystane zgodnie z priorytetami narodowej polityki rolnej, uwzględniającymi poziom rozwoju oraz relacje czynników produkcji w naszym rolnictwie.

Sytuacja polskiego rolnictwa i wsi znacznie różni się od sytuacji w większości krajów UE. Kolejny raz powstaje więc dylemat, czy przy konstruowaniu programów rozwoju Polska powinna powielać ścieżkę rozwojową realizowaną przez kraje Europy Zachodniej, czy raczej szukać oryginalnych rozwiązań. Rozwiązania te musiałyby uwzględniać relacje czynników produkcji występujące w Polsce, etap rozwoju cywilizacyjnego i gospodarczego świata oraz doświadczenia krajów wysoko rozwiniętych. Kluczowe znaczenie dla efektywności programu ma nie tylko sprecyzowanie celów, ale także dobór właściwych instrumentów i wysokość środków przewidzianych na realizację każdego z nich.

W warunkach rozdrobnienia polskich gospodarstw rolnych szczególne znaczenie mają dwie grupy działań. Do pierwszej należą poprawiające efektywność gospodarowania i optymalizujące struktury produkcyjne polskiego rolnictwa, a do drugiej – przyczyniające się do różnicowania działalności gospodarczej. Działania drugiej grupy są tak ważne w warunkach polskich dlatego, że ograniczają bezrobocie w regionach wiejskich i pobudzają mieszkańców wsi do aktywnego poszukiwania sposobów poprawy sytuacji materialnej. Natomiast działania związane z poprawą stanu środowiska naturalnego i terenów wiejskich powinny być realizowane tylko w takim zakresie, aby gospodarstwa mogły przestrzegać minimalnych, wymaganych przez UE standardów ochrony środowiska i właściwego traktowania zwierząt. Gospodarstwom, które nie będą ich spełniać, grozi bowiem ograniczenie płatności bezpośrednich. Równocześnie należy minimalizować te wszystkie działania, które jedynie poprawiają sytuację dochodową beneficjenta, ale nie zmieniają w sposób korzystny i trwały efektywności jego działalności.

Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w ramach polityki spójności Unii Europejskiej

---

Jan Krzysztof ARDANOWSKI

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Wstęp

W czerwcu ubiegłego roku podczas jednej z konferencji powiedziałem, że jestem przekonany, iż wieś w najbliższej przyszłości może stać się dobrym, a może najlepszym miejscem do życia. Słowa te należy potwierdzić i dzisiaj. Okres ostatnich kilku miesięcy, w którym ponosiliśmy odpowiedzialność za sprawy wsi i rolnictwa, przyczyniły się do zmiany podejścia do problematyki rozwoju polskiej wsi. Udało się nam przekonać osoby i instytucje odpowiedzialne za rozwój regionalny, odpowiedzialnych za wdrażanie w Polsce Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, że w swoich działaniach muszą uwzględniać pozarolniczy rozwój wsi. Wydaje się to oczywiste, ponieważ obszary wiejskie są integralną częścią gospodarki narodowej. Odpowiedzialność za rozwój obszarów wiejskich musi ponieść całe państwo.

Wieś to nie tylko rolnicy; to także osoby, które pracują lub powinny pracować poza rolnictwem. Znajduje to swój wyraz w rejestrowanym i ukrytym bezrobociu. Mamy więc na wsi ulokowany i niewykorzystany kapitał ludzki, który jako kraj członkowski Unii Europejskiej, powinniśmy – realizując Strategię Lizbońską – właściwie i w pełni wykorzystać.

Potrzebujemy na wsi, z jednej strony, silnego ekonomicznie, konkurencyjnego rolnictwa. Wsparcie w tym zakresie będzie realizowane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, zarówno poprzez płatności bezpośrednie, jak i poprzez instrumenty Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Warto podkreślić, że ten ostatni jest w zasadzie adresowany do rolnictwa i rolników.

Z drugiej zaś strony, musimy stworzyć warunki dla powstania 1,5-2 milionów pozarolniczych miejsc pracy. W tym zakresie kluczową rolę powinny odegrać fundusze strukturalne, przede wszystkim Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, a także Europejski Fundusz Społeczny. Głównym celem polityki spójności w zakresie rozwoju obszarów wiejskich jest włączenie mieszkańców wsi, w tym rolników prowadzących gospodarstwa rolne o niskim potencjale produkcyjnym, w główny nurt życia społecznego i gospodarczego.

Pierwsze dwa lata członkostwa w Unii Europejskiej jednoznacznie pokazały, że warto było podjąć trud związany z przystąpieniem Polski do Wspólnot. Sytuacja w rolnictwie się poprawia, wzrósł popyt, ustabilizowały się rynki zbytu. Coraz więcej rolników jest zadowolonych z członkostwa w UE. Trudno nawet dzisiaj rozpoznać tych polityków, którzy wcześniej, szczególnie w okresie przedreferendalnym, tak gorąco agitowali przeciwko naszemu przystąpieniu do Unii. Mimo wielu, często uzasadnionych, utyskiwań na nadmierne obciążenia biurokratyczne, pieniądze płyną na wieś znaczącym strumieniem. Liczba gospodarstw, które zarejestrowały się w systemie Wspólnej Polityki Rolnej, nie tylko za-

skoczyła sceptyków, ale również przerosła oczekiwania optymistów. Dzięki podjętym działaniom naprawczym trudności biurokratyczne nie zagrażają wykorzystaniu środków kierowanych na wieś w ramach programu *Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich*, podobnie jak i *Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich*.

Lepsze są warunki prowadzenia produkcji rolnej, poprawiły się nastroje rolników i mieszkańców wsi, zdecydowanie zmienia się na lepsze wygląd wsi, miast i miasteczek. Ciągłe jest jednak ważne dla naszej polityki pytanie: czy właściwie, czy w pełni wykorzystujemy szanse modernizacyjne, jakie daje nam członkostwo w Unii Europejskiej? Wydaje się, że konstrukcja programów, wybór działań z listy dostępnych w ramach ustawodawstwa unijnego dosyć wyraźnie wskazują, że w ostatnim okresie priorytetem nie była modernizacja, lecz pełne wykorzystanie środków postawionych do naszej dyspozycji na lata 2004-2006. Zapewne jest to częściowo uzasadnione, bo trudno byłoby politykom tłumaczyć się opinii publicznej z niewykorzystania pełnej kwoty dla nas przeznaczonej i z takim trudem wynegocjowanej. Można by kwestionować zarówno wybór instrumentów, jak i kryteria ich dostępu właśnie z perspektywy trwałej zmiany poprawiającej sytuację mieszkańców obszarów wiejskich. Nie chodzi jednak o krytykę tego co było i wytykanie błędów decydentom. Decyzje zostały podjęte w sytuacji wielu niewiadomych, słusznie więc ograniczono poziom ryzyka podejmowanych rozstrzygnięć.

Przygotowując system instytucjonalny i ramy prawne dla nowego okresu programowania na lata 2007-2013, mamy już inną sytuację. Dysponujemy szerszą wiedzą i bogatszym doświadczeniem: praktyczną wiedzą o stosowaniu unijnych instrumentów finansowych oraz doświadczeniem związanym zarówno z instytucjami zaangażowanymi we wdrażanie funduszy unijnych, jak i z zachowaniami beneficjentów. Pole niepewności i związanego z tym ryzyka zostało znacznie ograniczone. Ponadto mamy przed sobą pełen okres wdrażania programów, można więc planować przedsięwzięcia długofalowo i można wybierać również instrumenty wymagające długiej fazy przygotowań. Można zatem zmienić priorytet – z pełnego wykorzystania środków na osiągnięcie maksymalnych, trwałych efektów modernizacyjnych. Teraz właśnie temu priorytetowi powinien być podporządkowany wybór działań, konstrukcja instrumentów interwencji i alokacja środków finansowych.

Strategia Rozwoju Kraju a rozwój obszarów wiejskich

Rolnictwo jest bardzo ważną dziedziną gospodarki wiejskiej, ale skupienie uwagi wyłącznie na nim nie rozwiąże problemów, przed jakimi stoi polska wieś i jej mieszkańcy, przed jakimi stoi nasz kraj. Niezbędne zmiany osiągniemy oddziałując również na bliższe i dalsze otoczenie rolnictwa. Przemiany w gospodarce Polski coraz bardziej pokazują, że problemy obszarów wiejskich i rolnictwa nie dotyczą tylko jednej grupy społecznej, czy też jednego sektora gospodarki. Zmiany zachodzące na tych terenach są ważne dla całego społeczeństwa. Nowoczesna i wydajna ekonomicznie wieś przyczyni się do wzrostu w innych sektorach gospodarki, zaś zacofana będzie ten wzrost hamować.

Radykalne zmiany na wsi może przynieść przede wszystkim rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej. Dlatego też konieczne jest podejmowanie działań na rzecz poprawy infrastruktury technicznej (sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, gazyfikacji, telefonizacji,

nowoczesnych źródeł energii, sieci dróg lokalnych, itp.). Działania te zachęcą przedsiębiorców do zwiększenia liczby inwestycji zapewniających pracę mieszkańcom wsi, która da im dochód gwarantujący dostatnie życie. Tworzenie nowych miejsc pracy zmieni strukturę zatrudnienia i znacznie ograniczy problem bezrobocia na obszarach wiejskich.

W tym procesie bardzo ważne jest całościowe postrzeganie problemów wiejskich z szerszej perspektywy. Dlatego też Strategia Rozwoju Kraju musi uwzględniać problematykę wiejską. Musimy dopilnować, aby w ostatecznym kształcie tego dokumentu znalazł się zapis o odrębnym priorytecie rozwoju obszarów wiejskich oraz zaproponowane przez MRiRW zapisy wskazujące, że polityka wsparcia rozwoju obszarów wiejskich musi być komplementarna z innymi krajowymi politykami i strategiami, które określają główne cele i priorytety rozwojowe Polski w obszarze polityki spójności.

Rozwojowi obszarów wiejskich służyć będą:

- Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich.
- Wzrost konkurencyjności gospodarstw rolnych.
- Rozwój i poprawa infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.
- Wzrost jakości kapitału ludzkiego oraz aktywizacja zawodowa mieszkańców wsi.

Źródłami finansowania rozwoju obszarów wiejskich będą: Europejski Fundusz Gwarancji Rolnych (płatności bezpośrednie, interwencja na rynkach rolnych i subsydia eksportowe), Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Spójności, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rybołówstwa oraz środki krajowe (budżet państwa, budżet jednostek samorządu terytorialnego, środki prywatne).

Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich

Na obszarach wiejskich żyje i pracuje około 38% społeczeństwa, z czego około 45% utrzymuje się z rolnictwa. Prowadzenie działalności rolniczej nie musi być jedynym źródłem dochodu na obszarach wiejskich.

Ożywienie gospodarcze terenów wiejskich jest możliwe głównie dzięki małym przedsiębiorstwom. Urynkowanie gospodarki sprawiło, że coraz więcej mieszkańców wsi zajmuje się działalnością handlową, usługową, rzemieślniczą i turystyczną, wykorzystując zasoby swoich gospodarstw rolnych. Z uwagi jednak na ograniczony dostęp do środków finansowych, pozarolnicza aktywność gospodarcza na obszarach wiejskich jest wciąż słabo rozwinięta.

Należy pamiętać, że obszary wiejskie to także miejsce, gdzie prowadzona jest działalność przetwórcza, zarówno w mikro-, jak i w makroskali. Jednym z istotnych elementów wspierania tego sektora, a w szczególności w obszarze rolnictwa oraz żywnościowym, będzie realizacja projektów związanych z modernizacją zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego w celu poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego oraz handlu hurtowego artykułami rolnymi.

Przyspieszenie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich będzie możliwe dzięki realizacji projektów poprawiających i rozwijających infrastrukturę techniczną, niezbędną do prowadzenia działalności gospodarczej.

Wzrost konkurencyjności gospodarstw rolnych

Jedną z głównych barier rozwojowych polskiego rolnictwa jest niedostatek kapitału, wynikający z niskiej koniunktury w rolnictwie.

Biorąc pod uwagę niski stopień specjalizacji gospodarstw rolnych, niedoinwestowanie w zakresie infrastruktury produkcji rolnej i rozdrobnienie struktury obszarowej, które przekładają się na mniejszą efektywność produkcji, konieczne jest zapewnienie odpowiednich instrumentów wsparcia i podniesienie nakładów finansowych na pokrycie kosztów dostosowujących gospodarstwa rolne do rosnących wymogów wspólnotowych (w tym związanych z poprawą jakości i ochroną środowiska) oraz wzmożonej presji konkurencyjnej.

W celu poprawy konkurencyjności gospodarstw rolnych wspierana będzie m.in. modernizacja gospodarstw, inwestycje w nowe technologie i wysokowydajny sprzęt itp.

W obliczu narastania problemu gospodarstw bez następców, realizowane będą działania ukierunkowane na wspieranie młodych rolników, co spowoduje poprawę rentowności i konkurencyjności rolnictwa.

Duże znaczenie dla rozwoju gospodarstw rolnych będzie miała możliwość realizacji projektów związanych z produkcją biopaliw i biokomponentów.

Wsparciu podlegać będą również usługi doradcze, co w konsekwencji przyczyni się do poprawy efektywności produkcji rolniczej.

Istotnym elementem jest możliwość korzystania przez rolników z programów wspierających rozwój produkcji i promocji produktów tradycyjnych i ekologicznych. Zwiększy to szanse na restrukturyzację i poprawę dochodów w małych i średnich gospodarstwach rolnych.

Tworzone będą również warunki sprzyjające:

- stabilizowaniu sytuacji na poszczególnych rynkach rolnych,
- poprawie dochodowości gospodarstw rolnych,
- organizowaniu się rolników w grupy producenckie oraz upowszechnianiu trwałych powiązań między producentami rolnymi i przetwórcami (systemy kontraktacji).

Rozwój i poprawa infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich

Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Niedostateczny stopień jej rozwoju nie tylko obniża standard życia i gospodarowania, lecz także decyduje o słabej atrakcyjności obszarów wiejskich dla potencjalnych inwestorów.

Niezbędne jest zatem dalsze inwestowanie w infrastrukturę techniczną na terenach wiejskich. Wobec powyższego, wspierane będą projekty w zakresie: zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej, tworzenia systemu zbioru, segregacji i wywozu odpadów komunalnych, rozwoju lokalnej infrastruktury dostępu do Internetu, elektryfikacji i reelektryfikacji wsi oraz infrastruktury transportowej. Projekty te będą mogły być realizowane zarówno przez rolników, jak i przez jednostki samorządu terytorialnego.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich nie jest możliwy bez bezpośredniego i szerokiego udziału społeczności lokalnych. Dlatego też niezbędne są znaczące inwestycje mające na celu wyrównywanie dysproporcji rozwojowych między obszarami wiejskimi i miejskimi, co przyczyni się do zwiększenia spójności gospodarczej, społecznej oraz przestrzennej. Dlatego też wspierane będą m.in. inwestycje w zakresie modernizacji przestrzeni publicznej, obiektów pełniących funkcje turystyczne, kulturalne i rekreacyjne oraz tradycyjnego, regionalnego budownictwa wiejskiego. W efekcie przyczyni się to do wzro-

stu atrakcyjności inwestycyjnej, zaspokojenia potrzeb społecznych i kulturalnych oraz korzystnie wpłynie na rozwój tożsamości społeczności wiejskiej i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Wzrost jakości kapitału ludzkiego oraz aktywizacja zawodowa mieszkańców wsi

W sytuacji słabo wykształconego rynku pracy i wysokiego bezrobocia strukturalnego występującego na obszarach wiejskich niezbędna jest realizacja projektów w zakresie: tworzenia nowych miejsc pracy, kształcenia ustawicznego i zawodowego osób pracujących w rolnictwie i poza nim, szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe mieszkańców obszarów wiejskich oraz inicjatyw służących rozwojowi kapitału ludzkiego.

Od stopnia samoorganizacji środowisk lokalnych, ich aktywności w procesie oddolnego inicjowania działań zależeć będzie skala i tempo przemian na wsi. Realizowane będą programy wspierające działania szkoleniowe, informacyjne i promocyjne na rzecz: przygotowywania i wdrażania lokalnych strategii rozwoju, aktywizacji społeczności lokalnych, promocji obszarów wiejskich itp.

Podniesienie jakości kształcenia w szkołach wiejskich związane jest z zatrudnianiem kadry pedagogicznej o wysokich kwalifikacjach zawodowych. W związku z tym celowe staje się wprowadzenie systemu zachęt dla nauczycieli podejmujących pracę w szkołach na obszarach wiejskich. Ponadto ważnym elementem w eliminowaniu dysproporcji edukacyjnych pomiędzy miastem a obszarami wiejskimi jest rozwój lokalnej infrastruktury oświatowej (budowa i modernizacja obiektów dydaktycznych, w tym pracowni do praktycznej nauki zawodu, nauki języków obcych, pracowni komputerowych).

Szczególny nacisk powinien być położony na rozwój szans dzieci i młodzieży wiejskiej z terenów zaniedbanych zarówno pod względem ekonomicznym, jak i społecznym, zwłaszcza z obszarów popegeerowskich. Naczelnym motywem podejmowanych działań powinno być niedopuszczenie do międzypokoleniowej transmisji negatywnych tendencji socjalnych, tj. przejmowania przez młodzież wartości i postaw właściwych syndromowi „wyuczonej bezradności”.

Takie zapisy w Strategii Rozwoju Kraju i konsekwentne ich przekładanie na dokumenty programowe powinno doprowadzić do praktyki traktowania kwestii wiejskiej jako sprawy ważnej, sprawy nas wszystkich.

Pytanie, które sobie stawiam, jest moim zdaniem pytaniem ważnym i chyba zbyt słabo obecnym w szerszej debacie publicznej. Można je w pewnym uproszczeniu sformułować następująco: Jak możliwości stwarzane przez instrumenty polityk Unii Europejskiej są wykorzystywane do rozwiązywania problemów rozwojowych, przed którymi staje polska wieś? Można stwierdzić, że stan mamy rozpoznany i chyba wiemy, co trzeba zrobić. Kwestią zasadniczą jest, co robimy, czy rozwiązujemy problemy najważniejsze? Czy może jedynie usuwamy, albo nawet tylko łagodzimy skutki, nie dotykając przyczyn? Nie mam wątpliwości, gdzie tkwią prawdziwe bariery i gdzie jednocześnie znajduje się olbrzymi potencjał rozwojowy. Nie jest to ani rozdrobniona struktura agrarna, ani niska wydajność środków produkcji rolniczej. Nie jest to brak pieniędzy w rolnictwie. Naszymi problemami, ale jednocześnie szansą, są kapitały ludzki i społeczny¹. To właśnie w te obszary należy

---

1 Kapitał ludzki – rozumiany jako predyspozycje, wiedza i umiejętności jednostek, kapitał społeczny – to sieci powiązań, zaufanie, jakim darzą się nawzajem członkowie społeczności. Istotne jest rozróżnienie tych dwóch pojęć.

skierować wysiłki i środki publiczne. Nie najlepiej ze zrozumieniem wagi kapitału społecznego jest wśród praktyków społecznych, którzy projektują i wdrażają politykę społeczną i gospodarczą, wśród tych, którzy decydują o kierunkach wydawania środków publicznych. Ciągłe trudno uzyskać zrozumienie i szersze poparcie dla inwestycji w kapitał społeczny czy w kapitał ludzki. Częściowo jest to zrozumiałe, ponieważ rezultaty takich inwestycji są trudno mierzalne. Te i inne przeszkody należy pokonywać i uzyskiwać jak najszersze poparcie dla inwestycji długo- i średnioterminowych tworzących warunki dla rozwoju tych kapitałów.

Z takiej perspektywy bardzo ważne jest, aby dokumenty przygotowywane na nowy okres programowania służyły trwałym celom rozwojowym. Zaś działania w nich przewidziane powinny się nie tylko uzupełniać, ale również wzajemnie wzmocniać.

Krajowy Plan Strategiczny i Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

W zakresie rozwoju obszarów wiejskich bardzo ważną rolę odegra nowy, uruchamiany wraz z nowym okresem programowania na lata 2007-2013 Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich². Dla potrzeb tego Funduszu przygotowywany jest Krajowy Plan Strategiczny (KPS) oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Ważne jest, aby Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 skierowany był nie na proste wydawanie pieniędzy, ale na takie ich wykorzystanie, które wydatnie przyczyni się do trwałych, pozytywnych zmian na naszej wsi. Środki programu chcemy tak ukierunkować, aby poprawić szanse jak największej liczbie rolników w konkurencji na rynku. Temu celowi służyć będą działania zorganizowane w ramach osi 1 i częściowo osi 2 PROW. Tworzenie podstaw trwałej dywersyfikacji źródeł dochodu części rolników czy uruchamianie pozarolniczej działalności będzie wspomagane przez działania osi 3.

Krajowy Plan Strategiczny był przedmiotem konsultacji społecznych na początku bieżącego roku, projekt został przyjęty przez Komitet Rady Ministrów w marcu. Projekt PROW podlegał konsultacjom krajowym z partnerami społeczno-gospodarczymi, przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego, izbami rolniczymi, związkami zawodowymi, organizacjami pozarządowymi oraz organizacjami branżowymi od kwietnia do czerwca 2006. W lipcu został przyjęty przez Radę Ministrów. Obydwa dokumenty zostały przekazane do Komisji Europejskiej do następnych etapów procedury.

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 będzie połączeniem realizowanego w latach 2004-2006 Sektorowego Programu Operacyjnego *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006* oraz PROW na lata 2004-2006. Kontynuowana będzie większość dotychczasowych instrumentów wsparcia (np. *Modernizacja gospodarstw rolnych, Renty strukturalne, Grupy producentów rolnych, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*), jak również planowane są nowe działania (np. *Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności, Płatności dla obszarów NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej UE*).

---

2 Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Równocześnie trwają prace nad krajową legislacją obejmującą swym zakresem PROW, gdzie zakładane jest przygotowanie:

- ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich (planowanie przekazanie do Rady Ministrów w październiku) oraz
- ustawy o uruchamianiu środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Do ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich przygotowane zostaną akty wykonawcze w formie rozporządzeń Rady Ministrów lub MRiRW (w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej w ramach działań), w oparciu o przyjęte rozwiązania programowe i wdrożeniowe oraz inne konieczne rozwiązania instytucjonalne, jak kontrola czy współpraca między instytucjami.

Narodowa Strategia Spójności i programy operacyjne na lata 2007-2013

Dokumentem organizującym politykę spójności na terenie kraju w nowym okresie programowania jest Narodowa Strategia Spójności, wcześniej roboczo nazywana Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia. Było dla mnie dużym zaskoczeniem, że w projekcie założeń do tego dokumentu sprawy wsi były praktycznie nieobecne. Dzięki wysiłkom ówczesnego ministra rolnictwa i rozwoju wsi Krzysztofa Jurgieła, dokument ten uległ zasadniczej zmianie. Nasze konsekwentne działania doprowadziły do tego, że projekt dokumentu przedłożonego na początku lipca br. Radzie Ministrów szeroko odnosi się do problematyki wiejskiej i do rozwoju obszarów wiejskich.

W obecnej wersji Narodowej Strategii Spójności wymieniono *Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich* jako jeden z sześciu jej celów i tak, zgodnie z polityką i z duchem regulacji Unii Europejskiej, powinno być. Szczegółowo o tym pisze w swej ekspertyzie profesor Marek Kłodziński. Przytaczam tu tylko konkluzje wynikające z tej analizy:

1. *Obszary wiejskie i ich mieszkańcy powinni być objęci instrumentami wsparcia w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, jaki i Europejskiego Funduszu Społecznego. Powinno to znaleźć swoje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych i programowych.*
2. *Państwo członkowskie ma obowiązek zapewnienia właściwej korelacji zapisów we wszystkich dokumentach programowych oraz organizacji prac i systemu instytucjonalnego gwarantującego pełną koordynację pomiędzy instrumentami wsparcia rolnictwa i rozwoju wsi oraz rybołówstwa a polityką spójności. Instytucje zarządzające poszczególnymi politykami w każdym kraju członkowskim powinny być zorganizowane w sposób umożliwiający taką koordynację. W przyjętym w obecnym rządzie podziale kompetencji oznacza to, że minister rozwoju regionalnego musi w tym zakresie ściśle współpracować z ministrem rolnictwa i rozwoju wsi.*
3. *Nie osiągnie się celu spójności i nie zrealizuje się Strategii Lizbońskiej, jeśli polityka spójności nie uwzględni mieszkańców obszarów wiejskich.*³

---

3 Marek Kłodziński: *Rozwój obszarów wiejskich a polityka spójności; analiza wybranych dokumentów i projektów regulacji Unii Europejskiej.*

Obszary wiejskie i ich mieszkańcy – to olbrzymi potencjał rozwojowy. Konstrukcja instrumentów programów objętych Narodową Strategią Spójności powinna umożliwić jego pełne wykorzystanie. Problemy obszarów wiejskich muszą być adresowane na dwóch poziomach: wspomaganie zmian w rolnictwie, będącym głównym źródłem utrzymania wielu mieszkańców obszarów wiejskich, oraz umożliwienie wykorzystania potencjału tych obszarów dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Pierwszy poziom problemów będzie rozwiązywany z wykorzystaniem instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Natomiast wykorzystanie pozarolniczego potencjału rozwojowego obszarów wiejskich wymaga zaangażowania środków i instrumentów polityki spójności; będzie ona wspierała dywersyfikację gospodarki obszarów wiejskich i obszarów uzależnionych od rybołówstwa, w celu zmniejszenia zależności tych obszarów od tradycyjnych sektorów lokalnej gospodarki.

Rozwój przedsiębiorczości wymaga dobrej infrastruktury technicznej, dróg, zaopatrzenia w energię, instalacji wodno-ściekowych, sprawnych połączeń telekomunikacyjnych. Przedsiębiorczość wiejska wymaga specjalnego podejścia w zakresie wsparcia instytucjonalnego. Ważną rolę odegra wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, w tym surowców pochodzenia rolniczego i biopaliw. Należy zapewnić rozwój morskiej infrastruktury logistycznej dla potrzeb handlu zagranicznego artykułami rolniczymi oraz bezpieczeństwo ekologiczne, w tym utylizację produktów pochodzenia zwierzęcego.

Niski poziom wykształcenia (znacząco niższy niż w mieście), gorsza jakość nauczania, wyższe bezrobocie, niższe dochody, perspektywy malejącego zatrudnienia w rolnictwie – wszystko to upoważnia i zobowiązuje do objęcia mieszkańców obszarów wiejskich instrumentami polityki spójności, przede wszystkim Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego.

Na obszarach wiejskich potrzebny jest rozwój przedsiębiorczości oraz zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, przede wszystkim podniesienie poziomu wykształcenia i pozarolniczych umiejętności zawodowych, zwiększenie dostępu do podstawowych usług publicznych, w tym opieki zdrowotnej i transportu publicznego. Procesy te będą prowadzić do zmniejszenia różnicowań w tych dziedzinach pomiędzy obszarami wiejskimi a ośrodkami miejskimi.

Konieczne jest także prowadzenie działań mających na celu przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego oraz ograniczanie zasięgu ubóstwa.

W procesach rozwoju obszarów wiejskich szczególna rola przypada ośrodkom miejskim, w których ludność wiejska może znaleźć miejsca pracy i podwyższyć poziom edukacji i umiejętności oraz znaleźć zaspokojenie potrzeb zdrowotnych i aspiracji kulturalnych. Szczególne znaczenie w tym kontekście ma wspieranie rozwoju tych funkcji małych miast i wybranych ośrodków gminnych, które związane są bezpośrednio z procesami restrukturyzacyjnymi na obszarach wiejskich, w tym w szczególności usług zdrowotnych, edukacji na poziomie szkolnictwa średniego, rozwoju małych i średnich firm w sektorach pozarolniczych, turystyki przyjazdowej, funkcji uzdrowiskowych, itp.

Potrzeby nowoczesnego rolnictwa i gospodarki wiejskiej, konieczność zwiększania mobilności ludności oraz zwiększenia roli ośrodków miejskich w procesach restrukturyzacji na obszarach wiejskich pociągają za sobą konieczność rozbudowy połączeń transportowych i komunikacji publicznej, włączających obszary wiejskie w sieci dróg krajowych i umożliwiających przyspieszenie procesów dyfuzyjnych.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich poprawi ich atrakcyjność dla przedsiębiorczości, wzmocni aktywność społeczną mieszkańców oraz przyczyni się do zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi.

Nie osiągnie się w naszym kraju celu spójności i nie zrealizuje się Strategii Lizbońskiej, jeśli polityka spójności nie uwzględni mieszkańców obszarów wiejskich. Dlatego też rozwój tych obszarów powinien być realizowany przez wszystkie programy, działania i projekty w ramach Narodowej Strategii Spójności, w różnym zakresie, ale konsekwentnie i w skoordynowany sposób.

Wiele priorytetów i działań przygotowywanych w ramach polityki spójności może objąć mieszkańców wsi. Zależy nam jednak bardzo na tym, aby wypracowywać i wdrażać rozwiązania uwzględniające specyfikę wsi i małych miast. Problemy wiejskie często przegrują z miejskimi, dlatego zależy nam na wypracowaniu skutecznych mechanizmów alokacji środków przeznaczonych dla obszarów wiejskich. Podjęta została ścisła współpraca z ministrem rozwoju regionalnego i z wojewódzkimi władzami samorządowymi dla zapewnienia koordynacji prac dotyczących obszarów wiejskich, przygotowywanych w ramach sektorowych i regionalnych programów operacyjnych.

Podsumowanie

Tylko spójne, dobrze skoordynowane działania mogą istotnie poprawić sytuację na polskiej wsi. Temu celowi służyć powinny środki krajowe, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz Europejski Fundusz Społeczny. Musimy zrobić wszystko, aby te instrumenty skutecznie i konsekwentnie rozwiązywały problemy mieszkańców obszarów wiejskich. Ale potrzebujemy też dobrej koordynacji między nimi. Niezwykle ważnym jest, aby w programach operacyjnych, zarówno sektorowych, jak i regionalnych, znalazły się zapisy gwarantujące uwzględnienie mieszkańców obszarów wiejskich. To nie są życzenia „chłopomanów”; nie chodzi tu o jakiś interes grupowy. Polska jako kraj, jako całość, nie będzie prawidłowo się rozwijać, jeśli będziemy pozwalali na dalszą marginalizację mieszkańców wsi i małych miast. To byłby ciężar, który będzie nas ściągał w dół w procesie rozwoju.

Na koniec chcę zaproponować jeszcze jedną perspektywę spojrzenia na politykę Unii Europejskiej i polską wieś. Najczęściej myślimy o tym, jak skorzystać z instrumentów tej polityki. Uważam, że warto spojrzeć na to w ten oto sposób: **Polska wieś i jej zasoby – to duży potencjał rozwojowy, to swego rodzaju bogactwo i oferta dla Polski i Europy. Trzeba więc tak modyfikować i kształtować polityki krajowe i unijne, aby ta oferta była jak najpełniej wykorzystana z pożytkiem dla ogółu społeczeństwa, z pożytkiem dla Polski i samej wsi.**

Powtórzę, że wieś w najbliższej przyszłości będzie dobrym miejscem do życia; dzisiaj dodam, że będzie to z korzyścią dla nas wszystkich.

*Materiał przygotowany przy współpracy
Andrzeja Hałasiewicza*

Znaczenie doradztwa w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich

---

dr Józef KANIA

Akademia Rolnicza w Krakowie

Wstęp

Nie sposób sobie wyobrazić, aby procesy dostosowawcze związane ze zrównoważonym rozwojem wsi i rolnictwa mogły odbywać się w naszym kraju bez udziału państwowego (publicznego) doradztwa rolniczego. Instytucje tego typu odegrały kluczową rolę w okresie modernizacji sektora rolnego i przemian w środowisku wiejskim w krajach Europy Zachodniej i w Stanach Zjednoczonych. Doświadczenia tych krajów dostarczają niezbitych argumentów, że właśnie doradztwo rolnicze było tam głównym instrumentem realizacji szeroko rozumianej polityki rolnej i siłą motoryczną dokonywanych przeobrażeń w sektorze rolnictwa.

Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich staje się we współczesnym świecie coraz bardziej działalnością rynkową, zorientowaną na agrobiznes, uwzględniającą przewagę komparatywną na konkurencyjnym rynku. W konsekwencji systemy doradztwa reorientują się na rynek, w sensie koncentracji na informacji, wiedzy i potrzebach producentów będących ich klientami, oraz oferują im najlepsze i najbardziej efektywne sposoby rozwiązania problemów.

Co wywołuje zmiany w doradztwie rolniczym na świecie?

Jak wynika z badań, postępujący proces zmian społeczno-ekonomicznych w krajach Unii Europejskiej obejmuje również rolnictwo i doradztwo. Nie jest on jednak taki sam we wszystkich krajach, czego dowodem jest zróżnicowany poziom rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz funkcjonowanie różnych systemów doradztwa rolniczego.

Należy podkreślić, że zmiany w doradztwie, które są pożądane w jednych krajach, np. w Holandii czy Wielkiej Brytanii, gdzie skomercjalizowano publiczne systemy doradztwa, mogą nie być pożądane w innych krajach, np. w Polsce. Oto niektóre procesy, zjawiska i czynniki, które oddziałują na zmiany w systemach doradztwa rolniczego i stawiają nowe wyzwania przed doradztwem:

- Globalizacja rynków i wzrastająca konkurencja międzynarodowa.
- Wzrost produktywności w rolnictwie powodujący spadek cen produktów rolniczych.
- Nadwyżka produktów rolniczych w krajach uprzemysłowionych, wobec trudności w zaspokojeniu wzrastającego popytu na żywność w wielu krajach rozwijających się.
- Rozpoznanie, że niektóre systemy gospodarowania nie są zrównoważone, co jest przyczyną wielu problemów środowiskowych, jak np.:
  - erozja gleby,
  - zasolenie gleb,
  - zakwaszenie gleb,
  - obniżenie się poziomu wód gruntowych,

- zanieczyszczenie gleb azotanami, azotynami i metalami ciężkimi,
  - spadek żyzności gleb,
  - zachwianie równowagi ekologicznej,
  - pojawienie się zakaźnych chorób zwierzęcych.
- Wzrost zainteresowania jakością i bezpieczeństwem żywności oraz tendencja w kierunku rozwoju systemu zarządzania całymi łańcuchami dostawczymi, tzn. od producenta do konsumenta, w którym funkcję doradczą pełni kontrahent.
  - Wzrost roli prywatnego sektora w badaniach, doradztwie i edukacji.
  - Wzrost zainteresowania ludności miejskiej dobrostanem zwierząt i innymi praktykami stosowanymi w rolnictwie (np. produkcją ekologiczną), wzrost popytu na produkty tradycyjne i regionalne o wysokiej jakości.
  - Przeznaczenie ziemi rolniczej na cele inne niż zagospodarowanie rolnicze.
  - Wzrost rządowego systemu wspierania cen (WPR) oraz kontroli chorób zwierzęcych, który jest kosztowny dla podatników.
  - Wzrost interwencjonizmu państwowego w rolnictwie, w tym zwłaszcza roli UE.
  - Migracja pozarolnicza.
  - Łączenie gospodarowania w rolnictwie z innymi alternatywnymi źródłami dochodów.
  - Spadek wydatków budżetowych na doradztwo i badania.

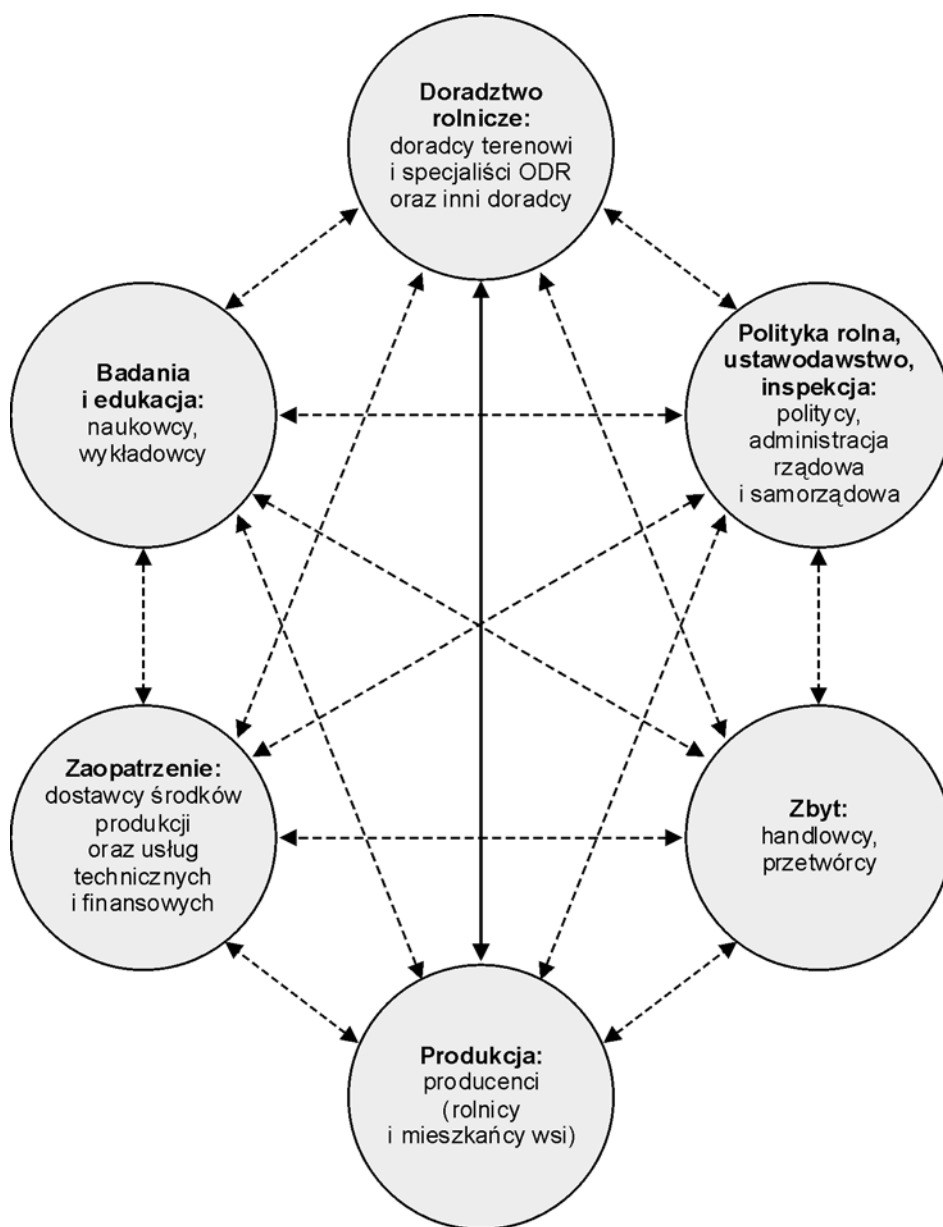
Od połowy lat osiemdziesiątych XX wieku publiczny (państwowy) system doradztwa rolniczego znalazł się pod falą krytyki, która dotyczyła jego adekwatności do potrzeb rolników, osiągniętych rezultatów i efektywności pracy doradczej, kosztów utrzymania organizacji doradczych oraz sposobów ich finansowania. W odpowiedzi wiele krajów (w tym Polska w roku 1990 i 2004) podjęło działania restrukturyzacyjne, prywatyzacyjne i integracyjne z instytucjami badawczymi oraz działania wykorzystujące organizacje pozarządowe do wspierania doradztwa publicznego, zwłaszcza w zakresie funkcji edukacyjnych, doskonaląc w ten sposób swoje systemy.

Doradztwo rolnicze jako ważne ogniwo Systemu Wiedzy i Informacji Rolniczej

System Wiedzy i Informacji Rolniczej definiowany jest przez Bank Światowy jako system ludzi i instytucji, który generuje wiedzę i informację oraz transferuje je i wykorzystuje w praktyce rolniczej. W znaczeniu praktycznym to po prostu system wspomaganie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Jak zobrazowano na rycinie 1 (s. 24), obejmuje on sześć głównych ogniw, wzajemnie od siebie zależnych, reprezentowanych przez różne podmioty:

- 1. Produkcja:** reprezentują ją przede wszystkim rolnicy – właściciele gospodarstw rolnych bądź dzierżawcy, ale również menedżerowie zarządzający gospodarstwami będącymi własnością innych osób. Rolników należy postrzegać w systemie wraz z rodzinami i całą społecznością danej wsi, w której zamieszkują.
- 2. Zaopatrzenie:** organizacje lub instytucje, osoby fizyczne lub prawne – dostawcy środków i usług, którzy zaopatrują rolników w środki produkcji (nawozy, środki ochrony roślin, nasiona, zwierzęta hodowlane, maszyny), a także udzielają pożyczek i kredytów oraz wypłacają dopłaty, dotacje, itp.

Ryc. 1. Ogniwa funkcjonalne i ich powiązania w Systemie Wiedzy i Informacji Rolniczej

3. **Sprzedaż, marketing:** osoby fizyczne i prawne, organizacje producenckie i przedsiębiorstwa, które skupują produkty rolnicze, magazynują, sortują, przetwarzają, transportują, sprzedają w hurcie i detalu.
4. **Polityka rolna, ustawodawstwo, inspekcja:** politycy, urzędnicy administracji państwowej i samorządowej oraz inspektorzy. Są oni odpowiedzialni za kształt polityki rolnej, obowiązujące prawo i jego egzekwowanie w zakresie jakości, higieny, bezpieczeństwa, ochrony środowiska itp.
5. **Badania i edukacja:** naukowcy, wykładowcy i nauczyciele szkół rolniczych, zajmujący się generowaniem nowej wiedzy, by system systematycznie wzmacniać (innowacyjność), analizą efektywności stosowanych technologii produkcji, rozwijaniem organizacyjnych sposobów zarządzania w poszczególnych ogniwach systemu oraz wszechstronnym i specjalistycznym kształceniem nowych kadr dla wszystkich elementów tego systemu.
6. **Doradztwo rolnicze:** doradcy terenowi i specjaliści zajmujący się informacją rynkową, upowszechnianiem innowacji rolniczych, ekonomicznych, organizacyjnych, edukacją ustawiczną oraz rozwiązywaniem problemów praktyki rolniczej obejmującej nie tylko ogniwo produkcji, ale również zaopatrzenie i zbył, we współpracy z przedstawicielami nauki.

Każdy z tych elementów systemu jest mniej lub bardziej silnie związany z innymi. Stąd uważa się, że każda zmiana w jednym ogniwie systemu musi spowodować określone skutki w pozostałych ogniwach, i odwrotnie. Nie można na przykład twierdzić, że tylko nauka jest w stanie rozwiązać wszelkie problemy niedostatku żywności na świecie, czy też, że tylko odpowiedni system doradztwa rolniczego może efektywnie wykorzystać rezultaty badań naukowych. Wszystkie te ogniwa są ważne i wymagają współdziałania, by rozwój wsi i rolnictwa mógł następować zgodnie z założeniami strategicznymi polityki rolnej i strukturalnej.

Zatem doradztwo nie może funkcjonować samo dla siebie, w oderwaniu od pozostałych ogniw Systemu Wiedzy i Informacji Rolniczej. Współdziałanie z nimi jest niezbędne, by mogło ono w pełni wykorzystać swoje możliwości. Nie można również doskonalić samego doradztwa bez doskonalenia systemu badań naukowych i mechanizmu łączącego je z doradztwem, jak również nie można doskonalić zarządzania doradztwem bez możliwości wpływania rolników na jego program i ocenę uzyskiwanych efektów.

Modele powiązań doradztwa rolniczego z nauką i praktyką rolniczą

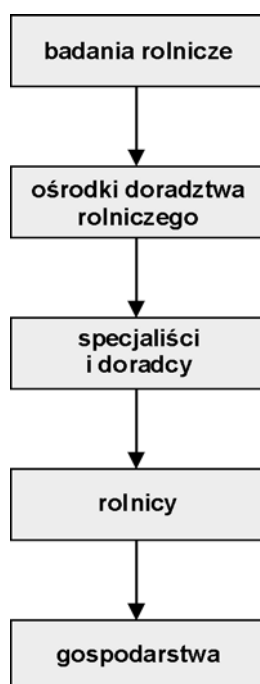
Analizując istniejące koncepcje powiązań nauki i doradztwa z praktyką rolniczą można wyróżnić trzy modele tych powiązań: model transferu technologii, model społecznej interakcji oraz model rozwiązywania problemów. Te dwa ostatnie modele stanowią alternatywne podejścia w działalności doradczej, które podjęły się wdrażać publiczne organizacje doradcze, w celu poprawy efektywności i skuteczności pracy doradczej oraz lepszego dostosowania się do potrzeb klientów.

Model transferu technologii

Przepływ wiedzy i informacji w modelu transferu technologii (inaczej: w modelu badawczo-wdrożeniowo-upowszechnieniowym) obejmuje następujące fazy: badania podstawowe, badania stosowane, rozwój technik i technologii produkcji, wdrażanie, upowszechnianie.

Przepływ informacji odbywa się w tym tradycyjnym modelu od jednostki naukowo-badawczej do ośrodka doradztwa rolniczego i rolnika, z góry na dół (ryc. 2). Jego wadą jest brak przepływu informacji zwrotnej od rolników do doradców i naukowców, co współcześnie kojarzy nam się z badaniami marketingowymi wśród klientów doradztwa, czyli rozeznaniem ich potrzeb i oczekiwań. W modelu tym nie uwzględnia się ponadto roli badań socjologicznych, psychologicznych, polityki rolnej i ekonomicznej, a także funkcjonowania całego otoczenia instytucjonalnego wsi i rolnictwa.

Doradcy działają w modelu transferu technologii jak specjaliści (naukowcy) zafascynowani posiadaną wiedzą (wynikami swoich badań) i pragnący, by klienci dostosowali się do oferowanej przez nich informacji czy porady. Korekta informacji lub sposobu jej przekazu nie może być kwestionowana z uwagi na wysoki status doradcy (naukowca, eksperta). Częste pytanie doradców brzmi: „Dlaczego oni (rolnicy) nie stosują tego, co ja im proponuję?”. Bez dostosowania informacji i porady do potrzeb i możliwości danego rolnika oraz bez znajomości jego cech osobowych skuteczność pracy doradczej będzie niska.

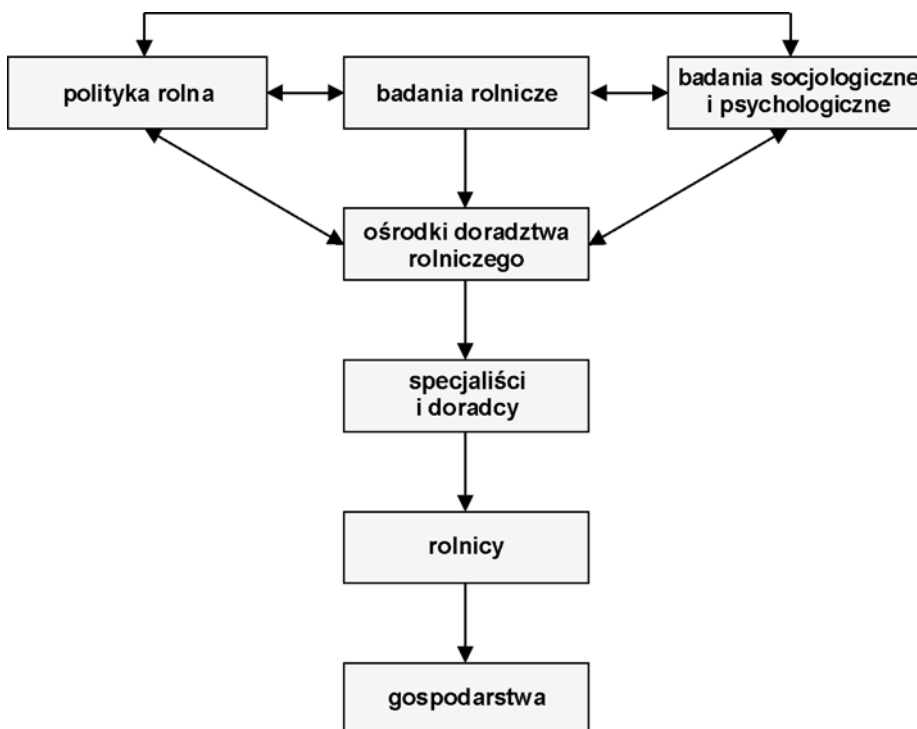
Ryc. 2. Uproszczony schemat przepływu wiedzy i informacji w modelu transferu technologii

Model społecznej interakcji

Przepływ wiedzy i informacji w modelu społecznej interakcji obrazuje rycina 3. W modelu tym wykorzystuje się teorię dyfuzji innowacji oraz informację zwrotną od rolników do doradców, naukowców i polityków, a przede wszystkim uwzględnia się potrzeby i oczekiwania klientów doradztwa.

W modelu społecznej interakcji mamy do czynienia z marketingowym podejściem do badań i upowszechniania innowacji, zaś określona forma i metoda doradcza dostosowywane są do konkretnej grupy odbiorców, która zgodnie z teorią dyfuzji innowacji reaguje na innowacje w zróżnicowany sposób. Wśród grup odbiorców przyjmujących innowacje rolnicze po raz pierwszy wyróżnia się innowatorów, stanowiących 2,5% populacji, wcześniej adaptujących (nazywanych również pionierami, rolnikami postępowymi lub liderami opinii stanowiącymi tzw. prawe ramię dla doradców), których jest 13,5%, wczesną większość (czyli rolników dość postępowych, nazywanych inaczej naśladowcami) – 34%, późną większość (czyli rolników dość tradycyjnych) – 34% oraz maruderów (rolników „opieszających”) – 16%. Umiejętności doradców w zakresie rozeznania poszczególnych grup odbiorców wśród populacji rolników w rejonie swego działania, a zwłaszcza wyłonienie grupy liderów opinii, znakomicie mogą ułatwić pracę doradcą i oddziaływanie doradców poprzez nich na inne grupy rolników.

Doradcy w tym modelu pełnią rolę edukatorów w zakresie przekazywania wiedzy fachowej, mają przy tym znakomite umiejętności pedagogiczne i marketingowe.

Ryc. 3. Uproszczony schemat przepływu wiedzy i informacji w modelu społecznej interakcji

Model rozwiązywania problemów

W nowoczesnej koncepcji doradztwa dużą uwagę przywiązuje się do trzeciego modelu, tj. modelu rozwiązywania problemów przy wykorzystaniu podejścia uczestniczącego. Punkt wyjścia w tym modelu stanowi problem rolnika, inicjowany przez niego lub przez doradcę, a nie rezultat badań czy innowacja rolnicza. Problem ten rozwiązywany jest wspólnie przez doradcę i rolnika na zasadzie partnerstwa, współpracy, dzielenia się informacją, przy czym ostateczną decyzję podejmuje rolnik. W przypadku stosowania metod doradztwa grupowego należy pamiętać, by łączyć rolników w tzw. grupy docelowe, to jest grupy rolników mających ten sam bądź podobny problem. Ich wspólne zaangażowanie wraz z doradcą czy specjalistą w proces rozwiązywania danego problemu zazwyczaj przynosi bardzo pozytywne efekty.

W modelu rozwiązywania problemów mamy do czynienia z doradcą – facylitatorem, posiadającym znakomite umiejętności socjotechniczne (znajomość metod rozwiązywania problemów, pracy w grupie, przewodzenia w grupie, rozwiązywania konfliktów, osiągania konsensusu, ustalania priorytetów, technik pracy grupowej itp.), pozwalające na włączenie do procesu rozwiązywania problemów tych, którzy te problemy mają.

Analizując powyższe modele nie można stwierdzić, że jeden z nich jest dobry, a inne nie – każdy może okazać się skutecznym, jeżeli zostanie użyty adekwatnie do sytuacji. W ostatnich latach model rozwiązywania problemów stosowany jest przez organizacje doradcze coraz częściej, zwłaszcza te o charakterze prywatnym i komercyjnym. Jest to spowodowane m.in. świadomością niepożądanych skutków wielu innowacji oraz faktem, że wiedza i doświadczenie rolników są bardzo przydatnym zasobem w opracowywaniu dobrych rozwiązań ich problemów.

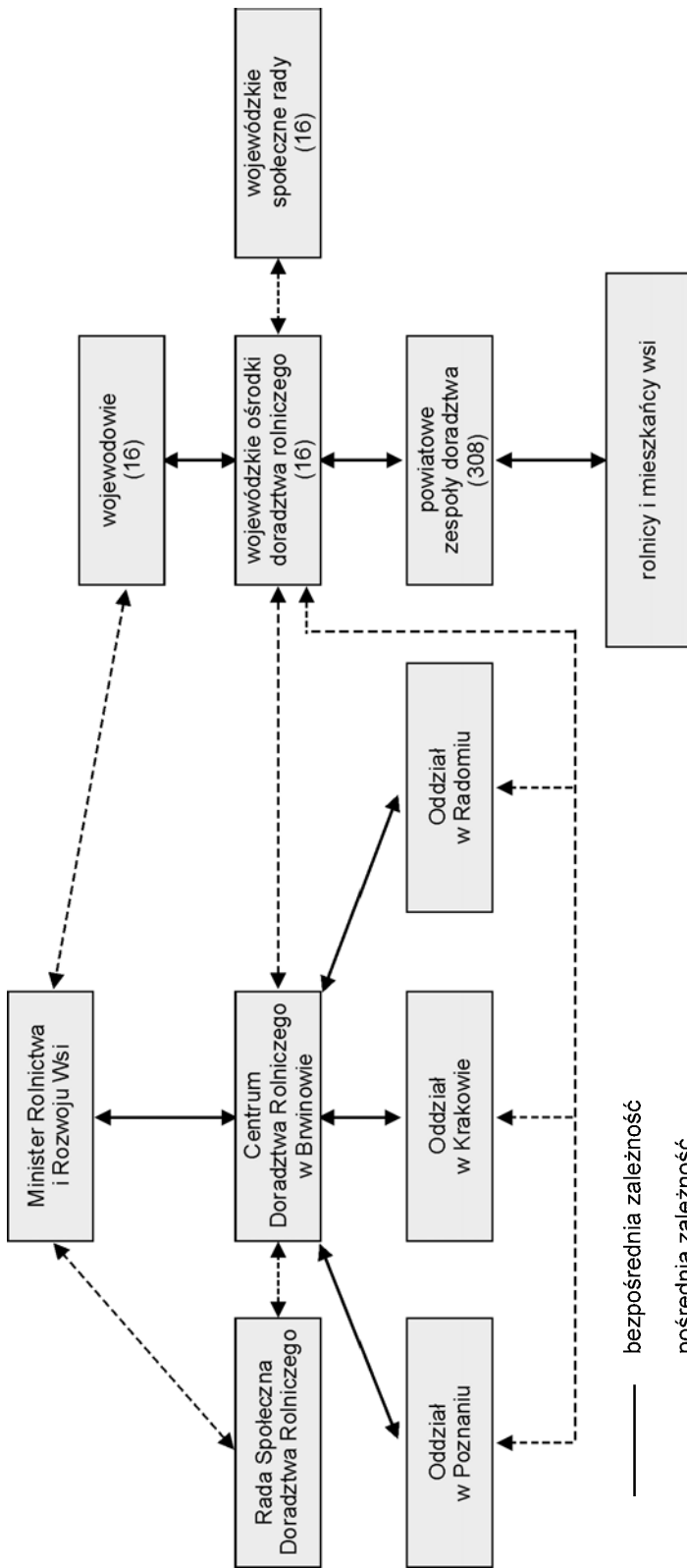
Organizacja i zadania doradztwa rolniczego w Polsce

Reforma systemu doradztwa rolniczego

Zmiany w systemach doradztwa objęły również Polskę. Reforma systemu doradztwa rolniczego dokonana z dniem 1 stycznia 2005 roku na mocy ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego, przyjętej przez Sejm RP w dniu 22 października 2004 roku, dotyczyła przede wszystkim ujednoczenia struktury państwowej służby doradczej, nadania wojewódzkim ośrodkom doradztwa rolniczego osobowości prawnej oraz wprowadzenia odpłatności za określone usługi doradcze. W miejsce dotychczasowych 16 ośrodków doradztwa rolniczego i 26 oddziałów podległym wojewodom oraz 7 regionalnych centrów doradztwa, rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich podległych ministrowi rolnictwa, powołano 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego podporządkowanych wojewodom, z 308 biurami powiatowymi.

Struktura doradztwa rolniczego w Polsce od 1 stycznia 2005 roku

Jak wynika z ryciny 4, Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR) podlega ministrowi rolnictwa i rozwoju wsi, zaś ośrodki doradztwa (ODR) – właściwym wojewodom. Organem jednostki doradztwa rolniczego jest dyrektor, powoływany i odwoływany przez ministra (Centrum Doradztwa) lub wojewodę (ośrodki doradztwa) w drodze konkursu, na okres 5 lat. Przy każdej jednostce doradztwa rolniczego działa rada społeczna doradztwa rolniczego, która jest organem opiniotwórczo-doradczym dyrektora jednostki. Do zadań rady społecznej należy głównie opiniowanie corocznych planów działania jednostek doradztwa rolniczego oraz sprawoz-

Ryc. 4. Struktura doradztwa rolniczego w Polsce od 1 stycznia 2005 roku

dań z ich realizacji. W skład rady wchodzi 11 członków, a jej kadencja trwa 5 lat. Członków rady powołuje i odwołuje minister (w przypadku Rady przy CDR) bądź wojewoda (w przypadku rady przy ODR), zgodnie ze strukturą przedstawicieli określoną w ustawie (przedstawiciele ministra lub wojewody i marszałka, Krajowej Rady Izb Rolniczych, wojewódzkiej izby rolniczej, związków zawodowych rolników, szkół wyższych i jednostek badawczo-rozwojowych, konwentu marszałków i szkół ponadgimnazjalnych).

W ustawie o jednostkach doradztwa rolniczego brak jest wyraźnie sprecyzowanej wizji, misji i celów strategicznych. Zostały one opracowane przez autora w trakcie warsztatów w CDR Oddział w Krakowie z udziałem 34 pracowników doradztwa z całego kraju w lipcu 2004 roku i przedstawiamy je poniżej.

Wizja

Podstawą systemu doradztwa rolniczego w Polsce będzie publiczna (półpaństwowa), zdecentralizowana instytucja doradcza posiadająca osobowość prawną, finansowana z budżetu państwa i przychodów własnych, z jednolitą strukturą organizacyjną, świadcząca usługi na rzecz rolników i ich rodzin. Będzie to instytucja szeroko rozpoznawalna w Polsce i na świecie, inicjująca i wspierająca oczekiwane przemiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich we współpracy z nauką, instytucjami rządowymi i samorządowymi, samorządem zawodowym rolników oraz organizacjami z otoczenia rolnictwa.

Misja

Misją doradztwa będzie udzielanie pomocy rolnikom i ich rodzinom w podejmowaniu trafnych decyzji, dzięki którym osiągać oni będą swoje cele przy wykorzystaniu naukowej wiedzy nakierowanej na zidentyfikowane problemy i potrzeby, poprzez doradztwo, edukację i informację.

Cele strategiczne

Najważniejsze zidentyfikowane cele strategiczne systemu doradztwa rolniczego to:

1. Zapewnienie pomocy rolnikom w uzyskiwaniu maksymalnych przychodów ze wszystkich możliwych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej.
2. Pomoc w programowaniu i osiągnięciu trwałych podstaw rozwojowych gospodarstwa w warunkach gospodarki rynkowej, przy zachowaniu zasad ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.
3. Pomoc w uzyskaniu standardów jakościowych, bezpieczeństwa żywnościowego i warunków bezpiecznej pracy.
4. Wspieranie wszelkich form przedsiębiorczości rolników i ich rodzin.
5. Działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych wsi.

Sposoby realizacji celów strategicznych:

- kształtowanie wśród rolników aktywnych postaw, otwartych na przyjmowanie i poszukiwanie wiedzy,
- podwyższanie ich poziomu wiedzy i umiejętności,
- dostarczanie im niezbędnej informacji,
- wykorzystywanie w praktyce różnych form i metod doradztwa,
- upowszechnianie innowacji rolniczych.

Zadania realizowane przez CDR

Zgodnie z ustawą, Centrum Doradztwa Rolniczego wykonuje następujące zadania z zakresu doradztwa rolniczego:

- Przygotowuje i wprowadza jednolite sposoby działania ośrodków doradztwa w zakresie realizowanych przez nie zadań.
- Przygotowuje i przekazuje ośrodkom doradztwa materiały informacyjne i szkoleniowe.
- Opracowuje analizy i programy w zakresie rozwoju doradztwa rolniczego.
- Prowadzi szkolenia dla pracowników ośrodków doradztwa.
- Prowadzi doskonalenie nauczycieli szkół rolniczych w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.
- Tworzy i prowadzi centralny system informacji i bazy danych na potrzeby doradztwa rolniczego.
- Organizuje szkolenia, pokazy, seminaria i konferencje.
- Koordynuje zadania w zakresie rolnictwa ekologicznego – wykonywane przez ośrodki doradztwa.
- Upowszechnia wyniki badań naukowych w praktyce rolniczej.

Zadania realizowane przez ODR

Ośrodki doradztwa rolniczego realizują następujące zadania:

- Szkolenia dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie:
  - nowoczesnych metod agrotechnicznych, hodowli i przetwórstwa rolno-spożywczego,
  - rozwiązywania problemów technologicznych i organizacyjno-ekonomicznych gospodarstw rolnych,
  - rachunkowości w gospodarstwach rolnych,
  - rolnictwa ekologicznego,
  - rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich,
  - unowocześniania wiejskiego gospodarstwa rolnego,
  - ubiegania się o przyznanie pomocy finansowej w ramach instrumentów WPR i polityki strukturalnej UE,
  - modernizacji gospodarstw rolnych, poprawy jakości artykułów rolno-spożywczych oraz wzmocnienia pozycji rolników na rynku,
  - zarządzania gospodarstwem rolnym,
  - promocji produktów lokalnych i regionalnych.
- Działalność informacyjna wspierająca rozwój produkcji rolniczej.
- Podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich.
- Pomoc rolnikom w zakresie przygotowywania wniosków aplikacyjnych i biznesplanów o środki pomocowe UE.
- Analiza rynków artykułów rolno-spożywczych i środków produkcji.
- Doświadczalnictwo odmianowe (porejestrowe).
- Upowszechnianie metod produkcji i stylu życia przyjaznych dla środowiska.
- Działalność na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi.
- Upowszechnianie rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej oraz promocja wsi jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku.
- Upowszechnianie programów rolnośrodowiskowych.

- Analiza przemian w zakresie poziomu i jakości produkcji rolniczej oraz funkcjonowania gospodarstw rolnych.

Usługi doradztwa rolniczego za odpłatnością

Uzyskanie osobowości prawnej przez państwowe jednostki doradztwa rolniczego w Polsce było pierwszym krokiem na drodze komercjalizacji usług doradczych w naszym kraju. Zgodnie z ustawą, mogą one odpłatnie wykonywać niektóre usługi, a w szczególności:

- Prowadzenie ksiąg rachunkowych i dokumentacji niezbędnej w rachunkowości w gospodarstwach rolnych.
- Promocja gospodarstw rolnych, agroturystycznych i ekologicznych.
- Kursy kwalifikacyjne.
- Działalność wydawnicza, poligraficzna, laboratoryjna, hotelarska, gastronomiczna.
- Gospodarka pasieczna.
- Wynajem pomieszczeń i innych składników majątkowych.
- Organizacja targów, wystaw, pokazów, konferencji i innych przedsięwzięć promocyjnych i upowszechnieniowych.
- Sporządzanie analiz, ocen i planów technicznych, technologicznych, ekonomicznych i finansowych.
- Wypełnianie wniosków i innych dokumentów niezbędnych do ubiegania się o przyznanie pomocy finansowej ze środków UE.

Wysokość wynagrodzenia za wykonywanie usług określa cennik opracowany przez dyrektora jednostki, zaopiniowany przez radę społeczną i zatwierdzony przez właściwego wojewodę lub ministra. Poprzez wprowadzenie odpłatności za wybrane usługi doradcze, państwowe doradztwo rolnicze w Polsce staje się doradztwem półpaństwowym, którego koszty w coraz większy sposób będą musiały być pokrywane z własnych dochodów.

Zatrudnienie w doradztwie i stanowiska doradcze

W jednostkach doradztwa rolniczego na dzień 30 czerwca 2005 roku zatrudnionych było 4 510 doradców, spośród ogółem 5 619 pracowników. W ODR zatrudnionych było 5 426 osób, zaś w Centrum Doradztwa Rolniczego, które ma trzy oddziały: w Poznaniu, Krakowie i Radomiu – 193 osoby, w tym 90 doradców – specjalistów.

Liczba zatrudnionych ogółem w poszczególnych ośrodkach jest zróżnicowana i wynosi od 138 do 692 osób. Spośród wszystkich doradców i specjalistów tylko 76% ma wyższe wykształcenie.

W rozporządzeniu ministra rolnictwa z dnia 4 stycznia 2005 roku zostały określone również rodzaje stanowisk, zaszeregowania i wymagań kwalifikacyjnych pracowników jednostek doradztwa rolniczego. Przykładowo, doradcy terenowi mogą być zatrudniani na następujących stanowiskach: asystent doradcy, doradca, doradca – specjalista I^o, doradca – specjalista II°, zaś specjaliści zakładowi mogą być zatrudniani na etatach: młodszy specjalista, specjalista, starszy specjalista i główny specjalista.

Wybrane efekty pracy doradczej

W ramach pomocy finansowej Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dla rolników w postaci dopłat do oprocentowania kredytów (kredyty dla młodych rolników, inwestycyjne podstawowe, na zakup gruntów, branżowe i regionalne, na tworzenie miejsc pracy i inne) realizowanej w latach 1994-2003, ośrodki doradztwa rolniczego i regionalne centra doradz-

twa zaopiniowały pozytywnie **371 942 plany przedsięwzięć** związanych z realizacją inwestycji w rolnictwie i jego otoczeniu, o łącznej wartości 40 940 mln zł. Łączna kwota wnioskowanych kredytów wyniosła 26 650 mln zł i stanowiła 65% wartości planowanych inwestycji. Akceptację banków uzyskało 78,1% planów przedsięwzięć inwestycyjnych na łączną kwotę 16 768 mln zł. W układzie regionalnym pod względem liczby udzielonych kredytów województwo kujawsko-pomorskie uplasowało się na czwartym miejscu (10 510), po województwie mazowieckim (19 016), lubelskim (14 517) i wielkopolskim (13 103).

Ośrodki doradztwa rolniczego odegrały olbrzymią rolę w przygotowaniu rolników do naszej akcesji do Unii Europejskiej, poprzez realizację setek szkoleń i udzielanie informacji i porad, oraz we wdrażaniu programu SAPARD w latach 2002-2004. W ramach działania 2 *Inwestycje w gospodarstwach rolnych* zarejestrowano w ARiMR **14 551** wniosków o pomoc, a w ramach działania 4 *Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich* – **5 768** wniosków. Przygotowanie wniosków w tych dwóch działaniach oraz opracowanie planów przedsięwzięć było domeną pracowników ODR. W województwie kujawsko-pomorskim liczba zarejestrowanych wniosków ARiMR wyniosła: 1 189 w działaniu 2 (piąte miejsce w skali kraju) oraz 244 w działaniu 4 (trzynaste miejsce). Również w działaniu 1 *Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych* większość spośród zarejestrowanych w ARiMR **1 516** wniosków wraz z biznes-planami wykonana była przez specjalistów zakładowych ODR i regionalnych centrów doradztwa (woj. kujawsko-pomorskie – 99 wniosków, siódme miejsce w skali kraju).

Znakomite efekty doradztwo rolnicze osiągnęło po wejściu Polski do Unii Europejskiej w zakresie wdrażania instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i polityki strukturalnej w gospodarstwach rolnych. Spośród ponad 1 400 tys. wniosków złożonych każdorazowo do ARiMR w kampaniach 2004, 2005 i 2006, **ponad 60%** to wnioski przygotowane z pomocą doradców rolnych. Prawie pełne wykorzystanie środków unijnych już dziś (sierpień 2006) w ramach PROW i SPO-Rol, to również ogromna zasługa pracowników doradztwa, którzy w ramach działania 1.4 SPO-Rol *Wsparcie doradztwa rolniczego* przygotowują nie tylko wnioski o dopłaty bezpośrednie, ale również wnioski i plany biznesu w ramach takich działań, jak: *Inwestycje w gospodarstwach rolnych, Ułatwianie startu młodym rolnikom, Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów, Renty strukturalne, Wspieranie gospodarstw niskotowarowych, Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i dobrostanu zwierząt, Zalesianie gruntów rolnych, Dostosowywanie gospodarstw rolnych do standardów UE, Grupy producentów rolnych* oraz organizują szkolenia w ramach *Doradztwa grupowego*. Wnioski złożone do ARiMR w większości tych działań prawie w całości przygotowane zostały przez doradców ODR.

Ponadto w ramach działania 1.3 SPO-Rol *Szkolenia* ODR-y wspólnie z izbami rolniczymi zrealizowały setki szkoleń dla rolników, obejmujących takie zagadnienia, jak: Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej, dobrostan zwierząt, zasady integrowanej produkcji oraz finanse gospodarstwa rolnego, w tym VAT.

Należy wyraźnie podkreślić, że bez zaangażowania się doradców ODR i regionalnych centrów doradztwa w proces edukacji rolników, ich informowania i udzielania im odpowiednich porad oraz w wypełnianie wniosków i sporządzanie planów przedsięwzięć w ramach działań SAPARD 2 i 4 (wbrew początkowym zamiarom, by zadania te realizowała tylko ARiMR – agencja płatnicza), osiągnięcie tak znakomych efektów we wdrażaniu tego programu byłoby niemożliwe.

Przyszłość doradztwa rolniczego w Unii Europejskiej

Podstawy prawne

Najważniejszym aktem prawnym dotyczącym przyszłości doradztwa w Unii Europejskiej jest rozporządzenie KE 1782 art. 13 i uzupełniające rozporządzenie 1783 z 2003 roku, które stanowią, że: *Każde państwo członkowskie UE jest zobowiązane do ustanowienia systemu doradztwa rolniczego do świadczenia usług na rzecz gospodarstw towarowych od 1 stycznia 2007 roku.*

System doradztwa rolniczego powinien być nakierowany na pomoc dla gospodarstw towarowych w zakresie:

- osiągnięcia wysokich standardów jakości produktów rolniczych,
- technologii produkcji roślinnej,
- zarządzania gospodarstwem,
- bezpieczeństwa żywności,
- standardów środowiskowych.

Każdy kraj jest zobowiązany ustanowić stosowny system doradztwa, który:

- umożliwi rolnikom dostęp do bezpłatnej informacji przynajmniej w zakresie podstawowych wymogów dotyczących zarządzania gospodarstwem oraz korzystania z instrumentów WPR,
- obejmie wsparciem przede wszystkim te gospodarstwa, które otrzymują więcej niż 15 tys. euro płatności bezpośrednich rocznie (w krajach „starej” UE to gospodarstwa o powierzchni powyżej 118 ha, według dopłat za rok 2005),
- ustanowi system rejestracji i akredytacji doradców i ich organizacji zgodny z wymogami UE,
- zagwarantuje tajemnicę i ochronę danych dotyczących gospodarstw rolnych przez organizacje doradcze.

Komisja Europejska oznajmia, że system doradztwa rolniczego będzie priorytetowym celem, który uzyska wsparcie z funduszy strukturalnych do maksymalnej kwoty 1500 euro na gospodarstwo.

Państwa UE podjęły próbę dostosowania się do tych rozporządzeń:

- Ministrowie rolnictwa, a w szczególności odpowiednie departamenty doradztwa, oświaty, nauki dokonują przeglądu swoich polityk i próbują zidentyfikować obszary doradztwa, które mogłyby być finansowane przez samych rolników, a nie przez budżety krajowe czy federalne.
- Większość państw angażuje się w tworzenie systemu rejestracji, akredytacji i szkoleń doradców. Wszystkie państwa muszą być pewne, że świadczenie odpłatnych usług doradczych ma podstawy prawne (Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Słowacja, Węgry utworzyły już taki system i dokonują akredytacji).
- Wszystkie państwa subsydują określone usługi doradcze, wykorzystując do tego programy UE (wypełnianie wniosków o płatności bezpośrednie oraz inne instrumenty WPR i polityki strukturalnej).
- Większość krajów, zwłaszcza nowych członków UE, ma już określony system doradztwa na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Podstawowy wniosek, jaki nasuwa się z tej planowanej polityki jest taki, że system doradztwa rolniczego wspomagany przez Unię Europejską będzie skierowany do rolników,

którzy są w stanie wykorzystać 15 tys. euro dopłat, natomiast mali producenci (małe gospodarstwa), którzy nie mają możliwości absorpcji tak dużych środków, nie będą mieli dostępu do informacji subsydiowanej przez UE. Pomoc dla małych gospodarstw w ramach bezpłatnych usług doradczych powinna być zatem jednym z celów państwowego bądź półpaństwowego systemu doradztwa rolniczego, który równie dobrze może realizować pomoc doradczą dla gospodarstw towarowych.

Co w doradztwie rolniczym wymaga dalszych zmian

1. Wzmocnienie roli doradztwa rolniczego wobec wdrażania bardzo wielu różnorodnych instrumentów WPR i polityki strukturalnej UE w naszym rolnictwie, zwłaszcza w zakresie kompleksowych usług doradczych na rzecz gospodarstw rolniczych z uwzględnieniem bieżących porad organizacyjno-ekonomicznych, prawnych i marketingowych oraz określonych porad dotyczących strategicznego planowania rozwoju konkretnego gospodarstwa rolniczego.
2. Doskonalenie współpracy ODR we wdrażaniu instrumentów WPR i polityki strukturalnej UE z ARiMR (interpretacja zapisów w rozporządzeniach ministra rolnictwa oraz procedur oceny wniosków musi być taka sama dla doradców, jak i specjalistów ARiMR) oraz innymi organizacjami i instytucjami pracującymi na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich, w tym zwłaszcza z izbami rolniczymi.
3. Konieczność doskonalenia zarządzania czynnikiem ludzkimi (kadrami ODR), programami doradczymi i projektami o charakterze doradczym bądź edukacyjnym oraz finansami jednostek doradczych.
4. Położenie nacisku na wzmacnianie powiatowych biur doradczych, zarówno pod kątem nowoczesnej bazy technicznej i narzędzi informatycznych, jak i kadry specjalistycznej. Wszyscy doradcy powinni mieć wyższe wykształcenie rolnicze i specjalizację zawodową dostosowaną do kierunków produkcji rolniczej występujących w danym regionie. Powinni oni również posiadać określone umiejętności praktyczne i doświadczenie zawodowe oraz, co jest ogromnie ważne w doradztwie – umiejętności komunikacji z klientami. Nowo zatrudnieni doradcy powinni pochodzić ze środowisk wiejskich, najlepiej z gospodarstw rolnych, lub mieć odbytą praktykę zawodową w gospodarstwie rolnym w kraju bądź za granicą oraz staż pracy w produkcji rolniczej, przetwórstwie rolnym lub instytucjach okołorolniczych.
5. Nadanie właściwej rangi i kompetencji społecznym radom doradztwa rolniczego w zakresie planowania programów doradczych (ustalania priorytetów), monitorowania działań doradczych i oceny pracy doradców. Powinny one reprezentować interesy rolników (udział i kompetencje izb rolniczych w tym względzie powinny być autentycznie duże), mieszkańców wsi (przedstawiciele marszałka, sejmiku, starostów, wójtów) oraz rządu (zadania ministra rolnictwa i wojewodów). Szczególnie ważne jest wzmocnienie przedstawicielstwa rolników, bowiem nie można doskonalить zarządzania doradztwem rolniczym bez możliwości wpływania rolników, głównych klientów doradztwa, na jego program i ocenę uzyskiwanych efektów.
6. Wprowadzenie systemu rejestracji i akredytacji doradców pod kątem wymagań kwalifikacyjnych.
7. Wprowadzenie w życie proponowanych przez rząd nowych zasad wynagradzania pracowników doradztwa.

Doradztwo rolnicze w świetle reformy Wspólnej Polityki Rolnej

---

dr Henryk SKÓRNICKI

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Radomiu

Wstęp

Przyjęta w 2003 roku przez Radę Wspólnoty Europejskiej reforma Wspólnej Polityki Rolnej wprowadziła radykalne zmiany w systemie jej funkcjonowania i finansowania. Do najważniejszych zmian w polityce rolnej należy zaliczyć następujące:

- Oddzielenie płatności bezpośrednich od struktury i wielkości produkcji rolnej (*decoupling*).
- Wprowadzenie systemu jednolitej płatności niezależnej od produkcji (z ang. SPS – *Single Payment Scheme*).
- Dalsza redukcja cen interwencyjnych na rynku mleka w zamian za wyższe płatności bezpośrednie.
- Zmniejszenie kwot płatności bezpośrednich dla największych gospodarstw, z przeznaczeniem wygospodarowanych środków finansowych na wzmocnienie działań na rzecz wsi (modulacja).
- Powiązanie otrzymywania płatności bezpośrednich (SPS) i płatności specyficznych dla określonych kierunków produkcji z obowiązkiem spełniania określonych standardów przez gospodarstwo – zasada wzajemnej zgodności (*cross-compliance*).
- Zwiększenie roli rozwoju obszarów wiejskich (wzrost zakresu i poziomu wsparcia).

Wprowadzenie zasady wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) wiąże się z uzależnieniem płatności bezpośrednich od spełnienia przez gospodarstwo rolne wymagań w zakresie zarządzania gruntami, ochrony środowiska, zdrowia publicznego, dobrostanu zwierząt, zdrowia zwierząt oraz zdrowotności roślin, określonych w załącznikach III i VI do Rozporządzenia Rady WE 1782/2003, a także norm dotyczących bezpieczeństwa pracy opartych na prawodawstwie wspólnotowym (Rozporządzenie Rady WE 1698/2005).

W celu ułatwienia osiągnięcia przez gospodarstwo wymaganych standardów oraz obniżenia ponoszonych przez nie kosztów, wprowadzono obowiązek ustanowienia przez państwa członkowskie z dniem 1 stycznia 2007 roku systemu doradztwa dla rolników częściowo finansowanego z budżetu Wspólnoty.

Zgodnie z traktatem akcesyjnym nowe państwa członkowskie, w tym Polska, mają prawo do udzielania uproszczonego bezpośredniego wsparcia dochodów w ramach systemu płatności obszarowych (SAPS) nie dłużej niż przez pięć lat od chwili przystąpienia, tj. do 2009 roku. Nie zwalnia to nas jednak z obowiązku wprowadzenia systemu doradztwa od 2007 roku, zwłaszcza że większość wymagań i standardów zaczyna obowiązywać gospodarstwa od 2007 roku, a część obowiązuje już od 2004 i 2005 roku (np. dobra kultura rolna, czy zwykła dobra praktyka rolnicza). Daje to możliwość łagodnego przejścia od systemu płatności obszarowych (SAPS) do stosowania systemu jednolitej płatności obszarowej (SPS).

System Doradztwa Rolniczego

System Doradztwa Rolniczego (SDR) jest integralną częścią reformy Wspólnej Polityki Rolnej. Niestety, jak dotąd system ten nie jest uważany za najistotniejszy przez państwa członkowskie UE, choć musi on być wprowadzony do stycznia 2007 roku.

Wprowadzenie SDR ma charakter kompleksowy i umiejscowiony jest w II filarze WPR. Jego pierwszoplanową funkcją jest wspieranie wprowadzania zasady wzajemnej zgodności (przy płatnościach bezpośrednich) – Rozporządzenie Rady WE 1782/2003. Instrument dla tego działania został określony w Rozporządzeniu Rady WE 1257/1999, zmienionym przez Rozporządzenie 1782/2003.

Ponadto System Doradztwa Rolniczego ma wspierać inne specyficzne działania, takie jak:

- Osiąganie standardów WE w nowych państwach członkowskich.
- Inwestycje i zarządzanie w gospodarstwach rolnych.
- Spełnianie wymogów w zakresie ochrony środowiska, zdrowia publicznego oraz zdrowia i dobrostanu zwierząt, bezpieczeństwa i higieny pracy.

We Wspólnocie funkcjonuje 55 różnych form usług doradztwa rolniczego (wg badań Komisji – AGRI F3), ale poziom korzystania z nich przez rolników jest dosyć zróżnicowany w poszczególnych krajach. W niektórych z nich rolnicy nie widzą ekonomicznych korzyści z doradztwa. Przyszłe działanie *Rozwój wsi* będzie wspierać koszty funkcjonowania Systemu Doradztwa Rolniczego, ważne jest więc zapewnienie wysokiej jakości usług. Co prawda doradztwo jest niezależne od kontroli, ale rolnicy powinni oczekiwać, że korzystanie z jego usług ograniczy ryzyko niespełniania wymogów, a co za tym idzie, pozwoli im na uniknięcie kar i sankcji.

Zgodnie z artykułem 13 Rozporządzenia Rady WE 1782/2003, państwa członkowskie zobowiązane są do ustanowienia do dnia 1 stycznia 2007 roku systemu doradztwa rolniczego obejmującego zarządzanie gruntami i gospodarstwem, prowadzonego przez jedną lub kilka wyznaczonych instytucji lub przez podmioty prywatne. Taka działalność doradcza musi obejmować co najmniej wymogi podstawowe w zakresie zarządzania oraz zasady dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska. Rolnicy mogą uczestniczyć w systemie doradztwa rolniczego na zasadzie dobrowolności. Państwa członkowskie traktują na zasadzie pierwszeństwa tych rolników, którzy otrzymują rocznie powyżej 15 tys. euro płatności bezpośrednich (art. 14 Rozporządzenia); zasada ta nie jest obowiązkowa i może występować zróżnicowanie regionalne.

Celem głównym SDR jest zwrócenie uwagi rolników na poprawę wyników ich działalności, ze szczególnym uwzględnieniem przestrzegania standardów określonych w załącznikach III i IV do Rozporządzenia WE 1782/2003. Ogólnie rzecz biorąc (wg akapitu 8 tego rozporządzenia), *SDR ma wspomóc rolników tak, aby mogli sprostać standardom nowoczesnego, wysokojakościowego rolnictwa. Konieczne jest ustanowienie przez państwa członkowskie wszechstronnego systemu oferującego doradztwo gospodarstwom towarowym. System doradztwa rolniczego powinien zatem przyczyniać się do tego, aby rolnicy stawali się bardziej świadomi odnośnie przepływów materiałowych i procesów przebiegających w gospodarstwie związanych z ochroną środowiska, bezpieczeństwem żywności, zdrowiem i dobrostanem zwierząt, bez wpływania w jakikolwiek sposób na ich obowiązki i odpowiedzialność w zakresie przestrzegania takich standardów.*

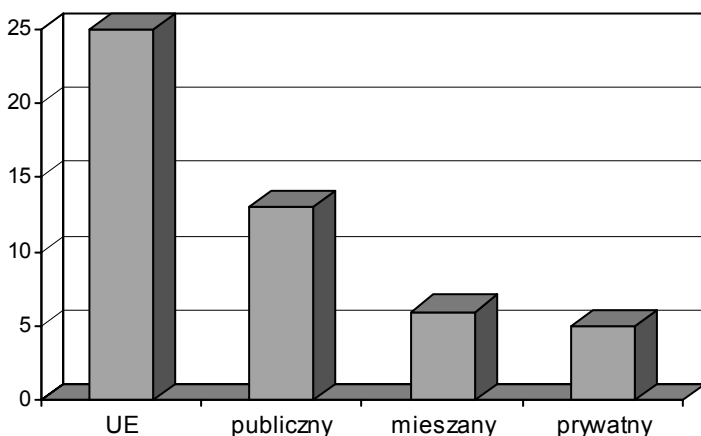
Usługi doradcze świadczone w ramach Systemu Doradztwa Rolniczego muszą obejmować co najmniej wszystkie standardy odnośnie wzajemnych zgodności (*cross-compliance*).

Wsparcie finansowe może być przyznane rolnikom na pokrycie części ponoszonych kosztów wynikających z korzystania z usług doradztwa rolniczego, ale tylko w zakresie dotyczącym przestrzegania przez rolników norm ustawowych dotyczących środowiska, zdrowia publicznego, zwierząt i roślin oraz warunków utrzymania zwierząt (Rozporządzenie Rady WE 1783/2003, art. 21d). Całkowita kwota wsparcia za korzystanie z usług doradztwa określonych w ust. 1 ograniczona jest do 80% kosztów kwalifikowalnych i nie może przekroczyć kwoty maksymalnej określonej w załączniku do rozporządzenia, tj. 1 500 euro na jedno gospodarstwo.

Każde państwo członkowskie może określić poziom dofinansowania usług doradczych w zależności od priorytetów oraz od możliwości budżetowych.

Doradztwo rolnicze w Unii Europejskiej oraz planowane rozwiązania organizacyjne po 2007 roku

Większość państw członkowskich ma publiczny lub mieszany system doradztwa rolniczego. Z badań ankietowych przeprowadzonych przez angielski departament rolnictwa we wrześniu 2005 roku (ryc. 1) wynika, że w 13 państwach członkowskich dominował publiczny system doradztwa, w 6 – mieszany (publiczny i prywatny), a w pozostałych – prywatny system doradztwa rolniczego.

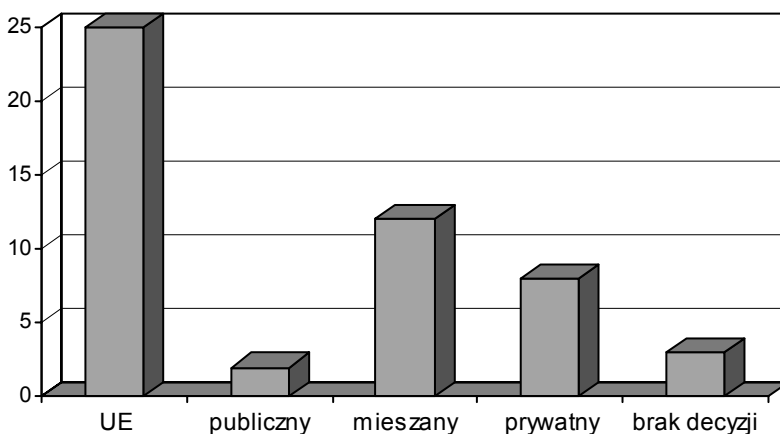
Ryc.1. Systemy doradztwa rolniczego w Unii Europejskiej

Korzyści publicznego systemu doradztwa rolniczego: jednakowa usługa na całym terytorium kraju, wyższa jakość usług, adresatami mogą być małe farmy, które nie są atrakcyjne dla prywatnych doradców.

Korzyści prywatnego systemu doradztwa rolniczego: bardziej innowacyjny i elastyczny w szukaniu nowych rozwiązań i nowych form współpracy, odnoszący większe sukcesy razem z rolnikiem w korzystaniu z nowych instrumentów WPR.

Zauważono, że w małych krajach (np. Słowenia, Austria, Cypr) rolnicy mogą mieć problemy finansowe w regulowaniu zobowiązań za świadczone prywatne usługi doradcze.

Ponadto nie jest łatwo zmienić państwowy system doradztwa w prywatny, ponieważ została zbudowana infrastruktura (regionalne centra doradztwa, centra szkoleniowe). Zmiana systemu jest złożonym zadaniem, dlatego większość krajów członkowskich rozważa świadczenie usług doradczych dotyczących wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) w ramach istniejących systemów. Potwierdzają to wyniki badań przeprowadzonych przez angielski departament rolnictwa, z których wynika, że 17 państw członkowskich zamierza dostosować istniejące systemy doradztwa do wymogów Rozporządzenia Rady WE 1782/2003, 5 zamierza wprowadzić nowy system, a w 3 nie ma jeszcze decyzji. Zakłada się przy tym, że doradztwo w ramach SDR świadczone będzie wyłącznie przez publiczne instytucje doradcze tylko w dwóch państwach, prywatne – w ośmiu, a w pozostałych – system mieszany (ryc. 2).

Ryc. 2. Planowane rozwiązania organizacyjne w doradztwie rolniczym (SDR) po 2007 roku w UE

Realia i możliwości świadczenia usług doradczych przez jednostki doradztwa rolniczego w ramach systemu doradztwa w Polsce

Zgodnie z ustawą o jednostkach doradztwa rolniczego¹, w Polsce funkcjonuje Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie oraz 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego działających na obszarze każdego województwa.

W jednostkach doradztwa rolniczego w połowie 2005 roku zatrudnionych było ponad 3 970 doradców i specjalistów², w tym niespełna 3 200 osób pracujących bezpośrednio w terenie z rolnikami. Liczba zatrudnionych ogółem w poszczególnych ośrodkach jest dość zróżnicowana i wynosi od 138 do 692 osób. W większości jednostek doradztwa pracownicy terenowi to doradcy ogólnorolni. W ostatnich latach praca doradców terenowych zdominowana była pomaganiem rolnikom w wypełnianiu różnorodnych dokumentów związanych z pozyskiwaniem środków finansowych w ramach WPR i instrumentów towarzyszących (typowe we wszystkich państwach UE w początkach członkostwa).

1 Ustawa z 22 października 2004 roku o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. nr 251, poz.2507).

2 Własne badania ankietowe CDR, lipiec 2005.

Potencjalnymi beneficjentami usług doradczych w ramach systemu doradztwa będą wszyscy rolnicy, którzy korzystają z płatności bezpośrednich, tj. około 1,5 mln gospodarstw.

Włączenie jednostek doradztwa rolniczego do Systemu Doradztwa Rolniczego wymagać będzie zmian w organizacji i metodyce pracy doradczej oraz doskonałego przygotowania doradców. Prawdopodobnie świadczenie pełnego zakresu usług przez jednego doradcę będzie niemożliwe, ze względu na bardzo rozległy zakres niezbędnej wiedzy. Biorąc to pod uwagę, jak również dążąc do zapewnienia wysokiej jakości usług doradczych, należy zastanowić się nad wprowadzeniem doradztwa specjalistycznego.

Dosyć istotnym zmianom ulegnie również zakres usług doradczych. Dotychczasowe wypełnianie różnych dokumentów związanych z pozyskiwaniem środków finansowych będzie miało charakter uzupełniający. Działalność doradcza w ramach SDR koncentrowała się będzie głównie na doradztwie technologiczno-organizacyjnym: ocenie dostosowania gospodarstwa do wymogów wzajemnej zgodności, przygotowaniu planu dostosowania gospodarstwa, przygotowaniu planów i programów szczegółowych dotyczących np. nawożenia, ochrony roślin czy żywienia zwierząt oraz na doradztwie bieżącym, związanym z realizacją dostosowań.

Doradztwo mogło będzie być świadczone w różnych formach. Patrząc jednak na zakres zadań wynikających z wymogów zasady wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) należy jednoznacznie stwierdzić, że podstawową formą pracy doradczej będzie doradztwo indywidualne połączone z wizytami w gospodarstwie. Pozostałe formy i metody pracy będą miały charakter informacyjny i uzupełniający. Należy podkreślić również, że świadczenie usług doradczych z zakresu wzajemnej zgodności powinno być połączone z doradztwem kompleksowym, dotyczącym całego gospodarstwa. Konieczne będzie też przygotowanie jednolitych narzędzi pracy doradczej i standardowego wyposażenia doradców w całym kraju.

Proponowany schemat usług doradczych z uwzględnieniem poziomów organizacyjnych:

- Dostarczanie jedynie ogólnych informacji – kraj, region.
Internetowy portal ze wszystkimi aktualnymi wymogami i standardami, droga jednokierunkowa: SDR → gospodarstwo.
- Dostarczanie informacji zaspokajającej określone potrzeby – region (OSN, erozja, środowisko).
Mogą być potrzebne specyficzne informacje o wymogach podstawowych w zakresie zarządzania (azotany, siedlisko, itp.), zasadach dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska i innych, określonych prawem ograniczeniach. Wymaga to wymiany informacji: gospodarstwo → SDR → gospodarstwo.
- Dostarczanie specyficznych zaleceń i rekomendacji – regionalnie i lokalnie.
Opracowywanie planów, programów i rekomendacji w oparciu o dokonywane na bieżąco oceny spełnienia wymogów przez gospodarstwa oraz doradztwo bezpośrednie. Wymaga to wizyt w gospodarstwie i na polach.
- Zagwarantowanie nadzoru i kontroli wykonania zaleceń.
Konieczne będzie określenie częstotliwości i regularności świadczenia usług doradczych.
- Dostarczenie instrumentów zagwarantowania nadzoru.
Staje się konieczne prowadzenie określonej dokumentacji w gospodarstwie oraz zapisów z kontroli i pobytów w gospodarstwie.

Stan prawny oraz warunki konieczne do spełnienia przy wprowadzaniu Systemu Doradztwa Rolniczego

Ustanowienie Systemu Doradztwa Rolniczego (SDR) leży w gestii państwa członkowskiego UE; dopuszcza się funkcjonowanie różnych systemów (instytucje publiczne, prywatne lub system mieszany – instytucje publiczne i prywatne).

W ramach systemu należy zapewnić:

- Obowiązkowy system uznawania prywatnych instytucji doradczych (akredytację) oraz certyfikację osób fizycznych. Komisja Europejska w dokumencie roboczym STAR doc VI/185/250-rev4 z 26 stycznia 2005 roku zaproponowała spełnienie przez wszystkie państwa członkowskie następujących minimalnych kryteriów akredytacji instytucji doradczych:
  - kwalifikacje personelu (kierunkowe wykształcenie na poziomie uniwersyteckim lub tytuł naukowy),
  - wyposażenie (zaplecze) administracyjno-techniczne, w tym sprzęt laboratoryjny,
  - doświadczenie i wiarygodność (referencje).
- Ustanowienie lub wytypowanie podmiotu do prowadzenia certyfikacji i rejestru doradców oraz firm doradczych w przypadku włączenia do systemu instytucji prywatnych.
- Kompleksowość świadczonych usług (zakres usług pokrywa wszystkie wymagania określone w załącznikach III i IV do Rozporządzenia Rady WE 1782/2003, dopuszcza się świadczenie usług przez doradców indywidualnych lub pojedyncze instytucje pod warunkiem ich certyfikacji).
- Rozliczanie usług na podstawie wezwania płatniczego (faktury) dla rolnika.
- Dobrowolność wyboru doradcy.
- Powszechny dostęp.
- Rozdzielność funkcji (doradca nie może być kontrolerem lub policjantem).
- Odpowiedzialność za jakość usług doradczych (instytucja doradcza powinna być ubezpieczona od odpowiedzialności cywilnej).
- Utworzenie systemu monitoringu i kontroli jakości usług doradczych.

Przyszłość SDR w perspektywie średnioterminowej

Etapy wprowadzania Systemu Doradztwa Rolniczego:

- 2007-2010 – faza przejściowa.
- Ocena przez Komisję Europejską po zakończeniu fazy przejściowej:
  - określenie nowych obowiązków związanych ze wzmocnieniem i ujednocnieniem SDR w państwach członkowskich,
  - wprowadzenie obowiązku korzystania z usług SDR dla niektórych kategorii gospodarstw rolnych – otrzymujących powyżej 15 tys. euro dotacji lub posiadających obroty większe niż 100 tys. euro (dokument Com 23-21/01/2003).
- Załącznik III do Rozporządzenia Rady WE 1782/2003 prawdopodobnie zostanie uzupełniony o nowe *Wymogi podstawowe w zakresie zarządzania* (aktualny załącznik zawiera 19 takich wymogów, pierwszy zarys reform WPR – ponad 30).
- Różne inne inicjatywy idą w tym samym kierunku:
  - całościowe prawo żywnościowe na temat „wykrywalności” – od pola do stołu,
  - certyfikowanie jakości żywności (pochodzenie, rolnictwo ekologiczne, itp.).

Podsumowanie

Wymogi wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) dotyczą w Polsce wszystkich rolników korzystających ze wsparcia bezpośredniego oraz środków towarzyszących, a więc około 1,5 mln gospodarstw rolnych.

Wdrożenie SDR zgodnie z Rozporządzeniem Rady WE 1782/2003 wymaga:

- podjęcia decyzji przez władze krajowe odnośnie ustanowienia systemu,
- zmian w organizacji pracy i metodyce doradztwa,
- zwiększenia liczby doradców,
- przygotowania narzędzi i wyposażenia doradców.

System Doradztwa Rolniczego powinien spełniać dwie zasadnicze funkcje:

- obowiązkową – wspierania zasad wzajemnej zgodności (*cross-compliance*),
- opcjonalną – wychodzić poza obecne *Wymogi podstawowe w zakresie zarządzania* i *Zasady dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska* i obejmować też ekonomikę oraz rozwój obszarów wiejskich.

Opracowano na podstawie:

- materiałów roboczych prezentowanych na spotkaniach w Brukseli i Kopenhadze zorganizowanych przez Europejską Agencję Ochrony Środowiska,
- Rozporządzenia Rady WE 1782/2003,
- Rozporządzenia Rady WE 1783/2003,
- dokumentu STAR doc VI/185/250-rev4 (końcowy, 26/01/2005),
- Rozporządzenia Rady WE 1698/2005.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

MATERIAŁ INFORMACYJNY

Wprowadzenie

Lata 2007-2013 to okres nowej perspektywy finansowej w Unii Europejskiej. Oznacza to konieczność przygotowania dokumentów programowych będących podstawą wydatkowania środków finansowych w ramach funduszy unijnych. Dotyczy to także polityki rozwoju obszarów wiejskich, która choć nie jest częścią polityki spójności, jest niezwykle istotną częścią polityki Unii Europejskiej, kształtowanej między innymi poprzez wsparcie finansowe określonych mechanizmów.

W poprzednim okresie budżetowym w UE głównym źródłem finansowania rolnictwa i obszarów wiejskich w krajach członkowskich był Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFO-iGR), podzielony na Sekcję Orientacji oraz Sekcję Gwarancji. Z Sekcji Orientacji pochodzą środki na Sektorowy Program Operacyjny *Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich*, zaś z sekcji Gwarancji – *Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich* na lata 2004-2006 oraz płatności bezpośrednie. Zgodnie z założeniami reformy polityki obszarów wiejskich, od roku 2007 wsparcie rozwoju tych obszarów będzie finansowane w ramach nowego funduszu – Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), utworzonego na mocy Rozporządzenia Rady (WE) nr 1290/2005 z dnia 21 czerwca 2005 roku w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej (Dz.U. UE z 11.08.2005).

Zasady wsparcia rozwoju obszarów wiejskich zostały określone w Rozporządzeniu Rady (WE) 1698/2005 z dnia 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. UE z 21.10.2005).

Zadaniem EFRROW jest promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich we Wspólnocie, uzupełniająca politykę rynkową i politykę wspierania dochodów w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, politykę spójności i wspólną politykę

rybołówstwa. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 roku dotyczące wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich jest podstawą do opracowania Krajowego Planu Strategicznego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Instrumenty Programu będą podzielone na osie, których realizacja ma przyczynić się do osiągnięcia następujących celów:

- Poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa poprzez wspieranie restrukturyzacji, rozwoju i innowacji.
- Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich poprzez wspieranie gospodarowania gruntami.
- Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz popieranie różnicowania działalności gospodarczej.

W wyniku powołania EFRROW nastąpiło połączenie dotychczasowych instrumentów finansowych rozwoju obszarów wiejskich, realizowanych obecnie w dwóch programach – *Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich* (PROW) i Sektorowym Programie Operacyjnym *Rolnictwo*, w jeden spójny program. Jednocześnie dotychczasowa Inicjatywa Wspólnotowa LEADER+, która wymagała odrębnych dokumentów programowych, została włączona do programów rozwoju obszarów wiejskich. Nastąpiło także oddzielenie polityki rozwoju obszarów wiejskich od polityki spójności (FS). Szczegółowe warunki wsparcia, zasady przejściowe pomiędzy okresem 2000-2006 a 2007-2013 oraz zasady kontroli regulują akty wykonawcze do Rozporządzenia 1698/2005:

- Rozporządzenie Komisji ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (projekt),
- Rozporządzenie Komisji ustanawiające przepisy przejściowe dla rozwoju obszarów wiejskich.

skich, o którym mowa w rozporządzeniu 1698/2005,

- Rozporządzenie Komisji ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia 1698/2005 w odniesieniu do wprowadzania procedur kontroli, jak również wzajemnej zgodności dotyczącej środków wsparcia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (projekt).

Zgodnie z przepisami Rozporządzenia 1698/2005 każdy kraj członkowski zobowiązany jest opracować *Krajowy Plan Strategiczny* oraz *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich*.

Krajowy Plan Strategiczny obejmuje okres programowania na lata 2007-2013. Na podstawie analizy sytuacji społecznej, gospodarczej i środowiskowej, przeprowadzonej w oparciu o dostępne dane statystyczne, określono priorytety i kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w odniesieniu do priorytetów wspólnotowych, które będą podstawą do przygotowania Programu. Szczegółowe zasady dotyczące korzystania z działań wraz z przewidywanym budżetem przeznaczonym na ich realizację opisane są w *Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich* na lata 2007-2013.

Diagnoza obszarów wiejskich

Do największych „słabości” obszarów wiejskich, którym należy przeciwdziałać, można zaliczyć bezrobocie, złą sytuację dochodową oraz ograniczony rynek pracy (w tym brak pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich), niski stopień mobilności i gorszy dostęp do edukacji. Kolejną ujemną cechą jest niski stopień specjalizacji gospodarstw (niedoinwestowanie) i rozdrobnienie struktury obszarowej, które przekładają się na mniejszą efektywność produkcji i ograniczony postęp technologiczny. Na kolejnym miejscu jest nieodpowiedni poziom inwestycji służących ochronie środowiska oraz niski poziom rozwoju infrastruktury technicznej na wsi (przede wszystkim kanalizacji, infrastruktury energetycznej, sieci telefonicznej, Internetu), stanowiący o niskiej atrakcyjności obszarów wiejskich dla inwestorów. Potrzeby w tym zakresie są ogromne, daleko przewyższające możliwości inwestycyjne gospodarstw wiejskich, a nawet wniesienia „wkładu” środków własnych w przypadku korzystania z transferu środków publicznych. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku infrastruktury w zakresie usług publicznych (opieki zdrowotnej, wychowania przedszkolnego, oświaty, sportu oraz kultury).

Powszechne wyposażenie w urządzenia technologii informacyjno-telekomunikacyjnych (ICT) i dostęp do Internetu są niezbędnymi warunkami powstania i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, a informacje w tym zakresie są podstawą dla dalszej analizy celów i sposobów korzystania z ICT oraz oceny wpływu stosowania tych technologii na procesy gospodarcze, wyniki ekonomiczne i strukturę organizacyjną przedsiębiorstw, w tym gospodarstw rolnych oraz (w dłuższej perspektywie) – na zmiany kulturowe w całym społeczeństwie.

Zagrożeniem dla rozwoju jest nadmiar niewykwalfikowanej siły roboczej, niski poziom wykształcenia ograniczający proces przemian strukturalnych i technologicznych, niekorzystny wpływ na jakość życia niewielkich dochodów mieszkańców wsi oraz nieracjonalna gospodarka przy braku środków do nowoczesnej produkcji. Taki stan rzeczy utrwała niewielką aktywność społeczną na obszarach wiejskich i nierówne szanse rozwoju w odniesieniu do mieszkańców miast.

Znacznym utrudnieniem, które wymaga od rolników większego zaangażowania wiedzy, sił i środków niż w innych częściach Europy, są niekorzystne warunki naturalne do prowadzenia produkcji rolnej, takie jak duży udział gleb słabych i zakwaszonych, niewielkie opady oraz krótki okres wegetacyjny. Cechy te stanowią obiektywne bariery dla rozwoju sektora rolnego i obszarów wiejskich.

Polskie rolnictwo i obszary wiejskie cechują silne strony, do których należy zaliczyć duże zasoby ziemi, choć, jak wspomniano, nie są one najwyższej jakości, co ogranicza zakres ich wykorzystania; przy odpowiednim wsparciu w zakresie inwestycji w gospodarstwach rolnych, przetwórstwa i infrastruktury potencjał ten będzie mógł być w pełni wykorzystany.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna i środowiskowa na terenach wiejskich wskazuje na zapóźnienie rozwoju gospodarczego, lecz równocześnie na istniejący znaczący potencjał rozwojowy, którego efektywne wykorzystanie będzie sprzyjać zwiększeniu dobrobytu mieszkańców wsi oraz wspomagać rozwój społeczno-gospodarczy kraju.

Szansą i potencjałem jest dobry stan środowiska i zasobów przyrody, które tworzą korzystne warunki dla rolnictwa ekologicznego, rynku produktów tradycyjnych i regionalnych, wielofunkcyjnego rozwoju wsi oraz działalności pozarolniczej, takiej jak rynek usług turystycznych, agroturystyka, produkcja na cele energetyczne, rynek usług leśnych. Ponadto do rozwoju obszarów wiejskich

przyczynić się może korzystna struktura wiekowa ludności wiejskiej (tj. przewaga osób młodych), przy odpowiednim wykorzystaniu instrumentów wsparcia. Duże różnice w zakresie charakteru produkcji rolnej wpływają korzystnie na zróżnicowanie oferty rynkowej produktów tradycyjnych i regionalnych. Szansą jest również wzrost gotowości do podejmowania działalności pozarolniczej, przy odpowiednim wsparciu merytorycznym i finansowym. W dłuższej perspektywie prowadzi to może do pojawienia się nowych miejsc pracy i wzrostu dochodów, a także uzyskania pełnego wizerunku wielofunkcyjnych obszarów wiejskich. Ponadto ważnym elementem wsparcia w procesie odnowy wsi będzie rozwój infrastruktury oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego.

Zróżnicowane struktury rolne stanowią słabość, jeśli przeważają w nich mało efektywne gospodarstwa rolne, jednak mogą stanowić także szansę na szybkie przemiany przy zachowaniu różnorodności, co stanowić może o sile adaptacyjnej i rozwojowej rolnictwa i wsi. Struktury rolne powinny być postrzegane w całej ich złożoności (ekonomicznej, społecznej, przyrodniczej). Obecność w tych strukturach gospodarstw rodzinnych – większych, średnich oraz małych, o technologiach bardziej konwencjonalnych i tradycyjnych, zwiększa elastyczność struktury rolnictwa i możliwości spożytkowania zasobów produkcyjnych.

Jak wspomniano wcześniej, duże możliwości rozwojowe niesie ze sobą rozwój przemysłu rolno-spożywczego, zarówno od strony udziału w PKB, jak i możliwości tworzenia nowych miejsc pracy oraz zagospodarowywania wielu kierunków produkcji rolnej. Może to wpłynąć na stabilizację rynków, a także na wzrost dochodów producentów rolnych związanych z przemysłem.

Zróżnicowany charakter obszarów wiejskich w Polsce pod względem warunków przyrodniczych oraz wielokierunkowość produkcji i sposobu gospodarowania sprawiają, że nie jest możliwe wskazanie jednego kierunku rozwoju sektora rolnego, dlatego też wsparcie powinno mieć charakter dostosowany do potrzeb i potencjału danej grupy gospodarstw. Dodatkowo należy pamiętać o konieczności koncentracji wysiłków na rzecz działań długofalowych i odznaczających się największą efektywnością z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Biorąc powyższe pod uwagę, na poziomie strategii zastosowane jest podejście horyzontalne z poziomu kraju, bez zróżnicowania do poziomu podejścia regionalnego.

Struktura dokumentu

Dokument obejmuje następujące rozdziały:

1. Państwo członkowskie
2. Analiza sytuacji pod względem silnych i słabych stron, wybór strategii
3. Wsparcie obszarów wiejskich w ramach osi priorytetowych
4. Budżet PROW 2007-2013
5. System zarządzania i kontroli
6. Finansowanie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich
7. Opis systemu monitorowania i oceny
8. Krajowa sieć obszarów wiejskich

Działania PROW 2007-2013

Zgodnie z założeniami Rozporządzenia 1698/2005, działania zgrupowane są w ramach 4 osi – priorytetowych kierunków wsparcia obszarów wiejskich UE:

- Oś 1 Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego
- Oś 2 Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich
- Oś 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej
- Oś 4 LEADER

Zgodnie z treścią projektu PROW na lata 2007-2013, w Polsce będą realizowane następujące działania.

Oś 1

- Działanie 1.1 Szkolenie zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie
- Działanie 1.2 Ułatwianie startu młodym rolnikom
- Działanie 1.3 Renty strukturalne
- Działanie 1.4 Modernizacja gospodarstw rolnych
- Działanie 1.5 Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej
- Działanie 1.6 Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa
- Działanie 1.7 Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności
- Działanie 1.8 Działania informacyjne i promocyjne
- Działanie 1.9 Grupy producentów rolnych
- Działanie 1.10 Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów

Oś 2

- Działanie 2.1 Wsparcie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)
- Działanie 2.2 Płatności dla obszarów NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej
- Działanie 2.3 Program rolnośrodowiskowy
- Działanie 2.4 Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne
- Działanie 2.5 Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy i wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych

Oś 3

- Działanie 3.1 Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
- Działanie 3.2 Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej
- Działanie 3.3 Odnowa i rozwój wsi
- Działanie 3.4 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Oś 4

- Działanie 4.1 Lokalne strategie rozwoju
- Działanie 4.2 Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa
- Działanie 4.3 Nabywanie umiejętności, aktywizacja i koszty bieżące lokalnych grup działania

Treść PROW

ROZDZIAŁ 1

Państwo członkowskie

W rozdziale sprecyzowano, że Program będzie realizowany na terenie całego kraju, a także podano informację, iż całe terytorium Polski zostało sklasyfikowane jako obszar Celu Konwergencji, co jest związane z określonym poziomem współfinansowania ze strony budżetu UE.

ROZDZIAŁ 2

Analiza sytuacji pod względem silnych i słabych stron, wybór strategii

Rozdział jest spójny z dokumentem *Krajowy Plan Strategiczny*. Obejmuje podrozdziały dotyczące sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju, struktury gospodarstw rolnych, infrastruktury w rolnictwie i na obszarach wiejskich, charakterystyki produkcji rolnej i przetwórstwa artykułów rolnych i leśnych, zasobów środowiska i stanu środowiska przyrodniczego i kulturowego.

ROZDZIAŁ 3

Wsparcie obszarów wiejskich w ramach osi priorytetowych

Rozdział zawiera opis osi w ramach Programu oraz sposób realizacji celów na rzecz obszarów wiejskich. Ponadto zawarto w nim szczegółowy opis wszystkich działań, jakie przewidziano w ramach PROW na lata 2007-2013.

ROZDZIAŁ 4

Budżet PROW 2007-2013

W rozdziale przedstawiono planowany budżet w podziale na działania, z uwzględnieniem środków z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz środków krajowych.

ROZDZIAŁ 5

System zarządzania i kontroli

W realizację Programu bezpośrednio zaangażowane będą następujące jednostki: instytucja zarządzająca, agencja płatnicza oraz jednostki wdrażające, którym powierzono będą zadania związane z realizacją programu. W rozdziale opisane są ich role.

ROZDZIAŁ 6

Finansowanie PROW

W rozdziale przedstawiono m.in. planowany przepływ środków pochodzących z EFRROW w ramach PROW 2007-2013.

ROZDZIAŁ 7

Opis systemu monitorowania i oceny

Rozdział zawiera opis założeń dotyczących wskaźników monitorowania, sprawozdawczości, monitorowania realizacji *Krajowego Planu Strategicznego*, informatycznego systemu monitoringu, kwestii ocen Programu (w tym oceny *ex-ante*, średniookresowej oraz *ex-post*), a także zagadnień związanych z zadaniami Komitetu Monitorującego Programu.

ROZDZIAŁ 8

Krajowa sieć obszarów wiejskich

Rozdział dotyczy założeń funkcjonowania krajowej sieci obszarów wiejskich, której celem ma być m.in. prowadzenie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, poprzez wymianę i rozpowszechnianie informacji na ich temat wśród wszystkich zainteresowanych partnerów, identyfikację i analizę dobrych praktyk, wymianę istotnych dla rozwoju obszarów wiejskich doświadczeń oraz transfer *know-how* w tym zakresie.

Budżet PROW

Wstępne alokacje na działania PROW 2007-2013

Kod działania	Nazwa działania	Proponowana wysokość środków przeznaczonych na realizację działania [tys. euro]		
		Razem	EFROW	PL
OŚ 1				
111	Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie	50 000	37 500	12 500
112	Ułatwianie startu młodym rolnikom	440 000	330 000	110 000
113	Renty strukturalne	787 600	590 700	196 900
121	Modernizacja gospodarstw rolnych	1 650 000	1 237 500	412 500
123	Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej	1 100 000	825 000	275 000
125	Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	430 000	322 500	107 500
132	Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	120 000	90 000	30 000
133	Działania informacyjne i promocyjne	30 000	22 500	7 500
142	Grupy producentów rolnych	130 000	97 500	32 500
114	Korzystanie z usług doradczych przez rolników oraz posiadaczy lasów	400 000	300 000	100 000
–	Zobowiązania z okresu 2004-2006 (renty strukturalne)	1 400 000	1 050 000	350 000
–	Zobowiązania z okresu 2004-2006 (wspieranie gospodarstw niskotowarowych)	440 000	330 000	110 000
–	Zobowiązania z okresu 2004-2006 (grupy producentów rolnych)	10 000	7 500	2 500
	RAZEM	6 987 600	5 240 700	1 746 900
OŚ 2				
211,	Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich			
212	i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)	2 286 250	1 829 000	457 250
213	Płatności dla obszarów NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej (2000/60/WE)	550 000	440 000	110 000
214	Program rolnośrodowiskowy (płatności rolnośrodowiskowe)	900 000	720 000	180 000
221,	Zalesianie gruntów rolnych			
223	oraz zalesianie gruntów innych niż rolne	469 700	375 760	93 940
226	Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy i wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych	140 000	112 000	28 000
–	Zobowiązania z okresu 2004-2006 (RSR)	853 750	683 000	170 750 –
–	Zobowiązania z okresu 2004-2006 (zalesianie gruntów rolnych)	183 800	147 040	36 760
	RAZEM	5 383 500	4 306 800	1 076 700

Kod działania	Nazwa działania	Proponowana wysokość środków przeznaczonych na realizację działania [tys. euro]		
		Razem	EFRROW	PL
OŚ 3				
311	Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	402 200	301 650	100 550
321	Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej	801 700	601 250	200 450
322	Odnowa i rozwój wsi	840 600	630 450	210 150
312	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	502 200	376 650	125 550
	RAZEM	2 546 700	1 910 000	636 700
OŚ 4				
4.1.3	Lokalne strategie rozwoju – poprawa jakości życia oraz różnicowanie działalności na obszarach wiejskich	51 500	41 200	10 300
4.2	Współpraca (międzyregionalna i międzynarodowa)	15 000	12 000	3 000
4.3	Nabywanie umiejętności, aktywizacja i koszty bieżące lokalnych grup działania	133 500	106 800	26 700
	RAZEM	200 000	160 000	40 000
POMOC TECHNICZNA				
–	Pomoc techniczna	200 000	150 000	50 000
	RAZEM PROW	15 317 800	11 767 500	3 550 300

Charakterystyka działań

DZIAŁANIA OSI 1

Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie

Szkolenia będą prowadzone poprzez organizację kursów, warsztatów, wyjazdów studyjnych lub staży. Wykonawcami szkoleń będą instytucje wybrane w drodze konkursu. Warunki konkursów szkoleniowych, w tym: tematyka szkoleń, ramowy termin realizacji i liczba uczestników, będą ustalone przez instytucję zarządzającą.

Beneficjenci: osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej prowadzące działalność szkoleniową.

Ułatwienie startu młodym rolnikom

Beneficjent: osoba fizyczna.

Beneficjent:

- 1) jest pełnoletni i nie ukończył 40 roku życia w dniu składania wniosku,

- 2) po raz pierwszy rozpoczyna samodzielne prowadzenie gospodarstwa rolnego,
- 3) posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe wynikające z posiadanego wykształcenia lub stażu pracy w rolnictwie lub uzupełni wykształcenie w ciągu 36 miesięcy od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego,
- 4) po przejęciu gospodarstwa rolnego i przez okres co najmniej 1 roku od wypłaty pomocy będzie ubezpieczony na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 roku o ubezpieczeniu społecznym rolników, jako rolnik, z mocy ustawy w pełnym zakresie,
- 5) będzie prowadził gospodarstwo rolne przez okres co najmniej 5 lat od dnia wypłaty pomocy,
- 6) przedłoży plan rozwoju gospodarstwa rolnego (biznes-plan) i w ciągu 5 lat zrealizuje jego założenia, w szczególności zrealizuje inwestycje o wartości odpowiadającej co najmniej 50% kwoty otrzymanej pomocy.

Gospodarstwo rolne beneficjenta:

- 1) będzie stanowiło jego własność lub dzierżawę z zasobu własności rolnej Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego,
- 2) ma powierzchnię użytków rolnych nie mniejszą niż średnia w danym województwie (w przypadku działów specjalnych produkcji rolnej kryterium minimalnej powierzchni nie jest wymagane) i nie większą niż 300 ha,
- 3) docelowo w okresie realizacji biznes-planu spełni wymagane przepisami prawa standardy w zakresie higieny, ochrony środowiska i warunków utrzymania zwierząt.

Forma i wysokość pomocy finansowej: jednorazowa premia w wysokości 50 tys. zł.

Renty strukturalne

Grunty wchodzące w skład przekazywanego gospodarstwa rolnego będą mogły być przejęte w całości przez następcę, który spełnia następujące warunki:

- 1) nie ukończył 40 roku życia,
- 2) po raz pierwszy podejmuje się prowadzenia gospodarstwa rolnego,
- 3) posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe do prowadzenia działalności rolniczej,
- 4) przedłoży plan rozwoju przejmowanego gospodarstwa rolnego.

Grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego mogą być przekazane na powiększenie gospodarstwa rolnego innego producenta rolnego, który spełnia następujące warunki:

- 1) jest producentem rolnym, który nie ukończył 50 roku życia,
- 2) posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe do prowadzenia działalności rolniczej.

Poziom wsparcia: Podstawowa wysokość pomocy wynosi 150% najniższej emerytury. Wysokość renty strukturalnej może zostać zwiększona o 100% kwoty najniższej emerytury, jako dodatek na małżonka. Wysokość wsparcia podlega sumowaniu, z tym, że łączna wysokość pomocy nie może wynosić więcej niż 250% kwoty najniższej emerytury. Pomoc wypłaca się nie dłużej niż do osiągnięcia przez beneficjenta 65 roku życia.

Beneficjent: osoba fizyczna – producent rolny, który:

- 1) ukończył 55 lat, lecz nie osiągnął jeszcze wieku emerytalnego,
- 2) zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej,
- 3) prowadził działalność rolniczą na własny rachunek w gospodarstwie rolnym przez co najmniej ostatnie 10 lat, bezpośrednio przed złożeniem wniosku o pomoc.

Modernizacja gospodarstw rolnych

Wsparcie inwestycyjne gospodarstw rolnych związane z modernizacją technicznej infrastruktury produkcyjnej ma na celu poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych, dostosowanie warunków produkcji do wymogów dotyczących ochrony środowiska naturalnego, higieny produkcji, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz warunków utrzymania zwierząt.

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Kryteria dostępu:

1. Inwestycja dotyczy działalności rolniczej, tj. produkcji roślinnej lub zwierzęcej, z wyłączeniem produkcji leśnej i rybnej.
2. Inwestycja przyczynia się do poprawy ogólnych wyników gospodarstwa rolnego.
3. Inwestycja spełnia wymagania określone przepisami prawa Unii Europejskiej.
4. Inwestycja nie ma charakteru inwestycji odtworzeniowej.
5. Gospodarstwo rolne, którego dotyczy inwestycja, jest prowadzone przez osobę posiadającą odpowiednie kwalifikacje zawodowe.
6. W gospodarstwie rolnym są lub będą spełnione (nie później niż po zakończeniu realizacji inwestycji) minimalne standardy w zakresie higieny, ochrony środowiska oraz warunków utrzymania zwierząt.

Forma i wysokość pomocy: pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych projektu. Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne w ramach działania, w okresie realizacji PROW, nie może przekroczyć 500 tys. zł. Do realizacji mogą być przyjęte projekty, w których wysokość kosztów kwalifikowalnych będzie wynosiła powyżej 20 tys. zł. Ograniczenie to nie dotyczy projektów obejmujących wyłącznie wyposażenie gospodarstwa rolnego w urządzenia do składowania nawozów naturalnych.

Poziom pomocy: od 40% do 75% kosztów inwestycji kwalifikującej się do objęcia pomocą, załżeźnie od spełnienia szczegółowych warunków.

Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej

Działanie dotyczy wsparcia inwestycji w zakresie przetwórstwa i obrotu artykułami rolnymi i wpływa na poprawę konkurencyjności sektora rolno-żywnościowego.

Beneficjent

Osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która:

- wykonuje działalność w zakresie przetwórstwa lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych,
- działa jako przedsiębiorca wykonujący działalność jako małe lub średnie przedsiębiorstwo (w rozumieniu zalecenia 2003/361/WE, Dz.Urz. L124 z 20.05.2003, s.36) lub przedsiębiorstwo zatrudniające mniej niż 750 pracowników, lub przedsiębiorstwo, którego obrót nie przekracza równowartości 200 mln euro.

Forma i wysokość pomocy: pomoc ma formę refundacji części kosztów kwalifikowalnych projektu. Maksymalna wysokość pomocy, przyznana w okresie realizacji PROW jednemu beneficjentowi, wynosi 20 mln zł. W przypadku przedsiębiorstwa wielozakładowego, tj. prowadzącego działalność w ramach co najmniej 2 zakładów samodzielnie sporządzających sprawozdania finansowe, maksymalny poziom pomocy wynosi 30 mln zł, jednakże wysokość pomocy udzielona jednemu zakładowi nie może przekraczać 20 mln zł. Wielkość pomocy przyznanej na realizację jednego projektu nie może być niższa niż 100 tys. zł.

Poziom pomocy wynosi maksymalnie od 25% do 50%, zależnie od typu beneficjenta.

Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa

Działanie będzie wdrażane w ramach dwóch schematów:

- Schemat I – Scalanie gruntów
- Schemat II – Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi

Beneficjent:

- Schemat I – starosta
- Schemat II – wojewódzki zarząd melioracji i urządzeń wodnych

Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej. Pomoc w ramach działania będzie udzielana beneficjentom poszczególnych systemów przez okres 5 lat w formie rocznej zryczałtowanej płatności, której wysokość została ustalona na pod-

stawie kosztów stałych wynikających z uczestnictwa producenta rolnego w danym systemie.

1. System Chronionych Nazw Pochodzenia, Chronionych Oznaczeń Geograficznych i Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności – 3500 złotych na rok na gospodarstwo przez pierwsze 2 lata; w kolejnych latach 3000 złotych na rok na gospodarstwo.
2. Integrowana produkcja – 1730 złotych na rok na gospodarstwo.
3. Wysokość pomocy dla innych systemów krajowych zostanie ustalona.

Działania informacyjne i promocyjne

Beneficjent: grupa producentów niezależnie od jej formy prawnej, rozumiana jako organizacja producentów lub przetwórców, aktywnie uczestniczących w mechanizmie jakości i skupionych wokół produktu rolnego, środka spożywczego lub sposobu produkcji. Grupa powinna przedstawić stosowną umowę lub inny właściwy dokument określający jej strukturę, cel i sposób działania.

Grupy producentów rolnych

Pomoc będzie udzielana grupom producentów rolnych w pierwszym okresie ich funkcjonowania. Z pomocy grupa będzie mogła skorzystać tylko raz w okresie swojej działalności, zarówno z budżetu krajowego, jak i z funduszy UE.

Beneficjent: grupy producentów rolnych w rozumieniu ustawy z dnia 15 września 2000 roku o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. z 2000 r. nr 88, poz. 983, z późn. zm.), które zostały formalnie wpisane do rejestru prowadzonego przez marszałka właściwego dla siedziby grupy, w okresie objętym PROW 2007-2013.

Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów

W ramach działania zakłada się zapewnienie dostępu do usług z zakresu doradztwa rolniczego i leśnego rolnikom otrzymującym płatności bezpośrednie oraz posiadaczom lasu. Katalog usług doradczych wraz ze zryczałtowanymi maksymalnymi stawkami za ich świadczenie zostanie określony przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi. Usługi doradcze będą przede wszystkim uwzględniać doradztwo w zakresie obowiązkowych wymogów gospodarowania oraz zasad dobrej kultury rolnej, bezpieczeństwa pracy i gospodarki leśnej. Beneficjenci będą mogli występować o zwrot kosztów usług doradczych określonych w katalogu tych usług. Warunkiem uży-

skania zwrotu będzie poniesienie przez beneficjenta kosztów kwalifikowalnych oraz ich udokumentowanie. Szczegółowe warunki, jakie muszą spełniać podmioty świadczące usługi doradcze w ramach działania, zostaną określone przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi.

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej albo będąca posiadaczem lasu.

Forma i wysokość pomocy: pomoc ma formę zwrotu części kosztów kwalifikowalnych. Maksymalna kwota pomocy dla jednego beneficjenta wynosi nie więcej niż równowartość 1500 euro. Poziom pomocy wynosi maksymalnie 80% kosztów kwalifikowalnych.

DZIAŁANIA OSI 2

Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)

Działanie jest instrumentem wsparcia finansowego gospodarstw rolnych położonych na obszarach, na których produkcja rolnicza jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki naturalne. W ramach delimitacji obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania wyróżniono:

1. Obszary górskie, gdzie produkcja rolna jest utrudniona ze względu na niekorzystne warunki klimatyczne i ukształtowanie terenu; do obszarów górskich zalicza się gminy i obręby ewidencyjne, w których ponad połowa powierzchni użytków rolnych znajduje się na wysokości powyżej 500 m n.p.m.
2. Obszary nizinne, gdzie występują ograniczenia produktywności rolnictwa związane z niską jakością gleb, niekorzystnymi warunkami klimatycznymi, niekorzystnymi warunkami wodnymi, niesprzyjającą rzeźbą terenu oraz wskaźnikiem demograficznym i znacznym udziałem ludności związanej z rolnictwem.
3. Obszary ze specyficznymi naturalnymi utrudnieniami obejmują gminy i obręby ewidencyjne rejonów podgórszych, które zostały wyznaczone na potrzeby ustawy z dnia 15 listopada 1984 o podatku rolnym.

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Forma i wysokość pomocy: pomoc jest udzielana w postaci corocznych zryczałtowanych płatności (dopłat wyrównawczych) do hektara użyt-

ków rolnych położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania i pozostających w użytkowaniu rolniczym. W ramach działania przewiduje się degresywność.

Płatności dla obszarów NATURA 2000 oraz związanych z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej

Działanie składa się z dwóch schematów:

Schemat I – płatności dla obszarów NATURA 2000

Schemat II – płatności związane z wdrażaniem Ramowej Dyrektywy Wodnej (program wodnośrodowiskowy)

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Program rolnośrodowiskowy (płatności rolnośrodowiskowe)

Działanie obejmuje 8 pakietów rolnośrodowiskowych, z możliwością rozszerzenia programu o pakiet dotyczący zachowania użytków przyrodniczych. W ramach programu będą realizowane następujące pakiety rolnośrodowiskowe:

- Pakiet 1 Rolnictwo zrównoważone
- Pakiet 2 Rolnictwo ekologiczne
- Pakiet 3 Ekstensywne trwałe użytki zielone
- Pakiet 4 Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych
- Pakiet 5 Zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych
- Pakiet 6 Ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich
- Pakiet 7 Ochrona gleb i wód
- Pakiet 8 Strefy buforowe

Dla niektórych pakietów rolnośrodowiskowych obowiązuje degresywność, gdzie wysokość pomocy uzależniona jest od wielkości powierzchni objętej pomocą. Minimalne wymagania określają niepłatny poziom odniesienia dla pakietów rolnośrodowiskowych, których realizacja wiąże się z pomocą (płatności rolnośrodowiskowe) dla beneficjenta.

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, prowadząca działalność rolniczą w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej. Płatność rolnośrodowiskowa wypłacana jest w formie zryczałtowanej i stanowi rekompensatę na podstawie utraconego dochodu, dodatkowo poniesionych kosztów oraz ponoszonych kosztów transakcyjnych. Minimalne wymagania nie będą objęte płatnością.

Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne

Schemat I.

Zalesianie gruntów rolnych

Schemat I dotyczy wyłącznie leśnego zagospodarowania gruntów uprawianych rolniczo, poprzez zalesianie sztuczne (sadzenie). Pomoc udzielana w ramach tego Schematu jest zróżnicowana, w zależności od grup beneficjentów oraz celu założenia uprawy leśnej i dotyczy założenia i pielęgnacji uprawy leśnej oraz zrekompensowania utraconego dochodu z tytułu wyłączenia gruntów spod uprawy rolnej (premii zalesieniowa). Pomoc może być wypłacana przez okres 15 lat od dnia założenia uprawy leśnej.

Schemat II.

Zalesianie gruntów nieuprawianych rolniczo

W ramach Schematu II pomocą objętą będą dwa typy projektów, tj. zalesienia dokonywane poprzez sadzenie oraz wykorzystanie sukcesji naturalnej. Przewiduje się dwa rodzaje wsparcia na zalesianie oraz premię pielęgnacyjną.

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej będąca posiadaczem gruntów rolnych lub gruntów innych niż rolne.

Odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy i wprowadzanie instrumentów zapobiegawczych

Działanie realizowane będzie w ramach dwóch schematów:

Schemat I – Wsparcie dla obszarów, na których nastąpiła katastrofa naturalna lub klęska żywiołowa

Schemat II – Wprowadzenie elementów zapobiegawczych na terenach zaliczonych do dwóch najwyższych kategorii zagrożenia pożarowego.

Beneficjent: jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej – nadleśnictwa Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Pomoc polega na refinansowaniu poniesionych kosztów.

DZIAŁANIA OSI 3

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej

Wsparcie inwestycji związanych z podejmowaniem lub rozwojem działalności pozarolniczej przez rolników i członków ich rodzin, w dziedzinie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- drobnej wytwórczości, rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania materiałów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Projekt musi wpływać na rozwój obszarów wiejskich, tzn. być realizowany na obszarze wiejskim, wpływać na zaspokajanie potrzeb ludności wiejskiej lub turystów albo tworzyć możliwości zatrudnienia dla ludności wiejskiej w danym regionie.

Beneficjent: osoba fizyczna – rolnik, małżonek rolnika lub domownik, w rozumieniu ustawy o *ubezpieczeniu społecznym rolników*.

Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi i na jedno gospodarstwo rolne nie może przekroczyć 100 tys. zł w trakcie realizacji całego Programu.

Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 50% kosztów kwalifikowalnych projektu.

Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej

Pomoc udzielana będzie na realizację projektów inwestycyjnych w zakresie:

- 1) zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej,
- 2) tworzenia systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych,
- 3) zaopatrzenia w energię elektryczną,
- 4) upowszechniania szerokopasmowego dostępu do Internetu.

Zakres pomocy obejmuje koszty inwestycyjne, w szczególności: zakup materiałów i wykonanie prac budowlano-montażowych, zakup niezbędnego wyposażenia. Projekty realizowane będą w miejscowościach do 2 tys. mieszkańców należących do gmin wiejskich albo miejsko-wiejskich,

a w przypadku projektów dotyczących zaopatrzenia w wodę i gospodarki ściekowej – w miejscowościach poniżej 2 tys. RLM.

Beneficjent: jednostki samorządu terytorialnego, jednostki wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego, operatorzy sieci energetycznych oraz operatorzy sieci internetowych.

Forma i wysokość pomocy: pomoc ma formę zwrotu części (maksymalnie 75%, a przypadku inwestycji generujących przychód – maksymalnie 50%) kosztów kwalifikowalnych projektu. Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej gminie nie może przekroczyć:

- 1) 2,5 mln zł – na projekty w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
- 2) 200 tys. zł – na projekty w zakresie gospodarki odpadami,
- 3) 4-5 mln zł – na projekty w zakresie zaopatrzenia w energię elektryczną,
- 4) 1 mln zł – na projekty w zakresie upowszechniania dostępu do Internetu.

Odnowa i rozwój wsi

W ramach działania realizowane będą projekty związane z zagospodarowaniem przestrzeni publicznej, w tym utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, co tworzyć będzie warunki dla rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich i aktywizacji ludności wiejskiej.

Beneficjent:

Osoba prawna – gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, kościół lub związek wyznaniowy, organizacja pozarządowa posiadająca status organizacji pożytku publicznego i działająca w obszarze zbieżnym z celami działania.

Kryteria dostępu:

Projekty mogą być realizowane w miejscowościach gminy wiejskiej, miejsko-wiejskiej (z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców) albo w miastach o liczbie mieszkańców mniejszej niż 5 tys. Wspierane projekty muszą wpisywać się w zakres planu odnowy miejscowości, zgodnego ze strategią rozwoju gminy lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Projekty nie mogą mieć charakteru komercyjnego. W przypadku, gdy projekt realizowany będzie na nieruchomości nienależącej do beneficjenta, beneficjent musi posiadać prawo do dysponowania tą nieruchomością przez okres 7 lat po zakończeniu realizacji projektu.

Forma i wysokość pomocy:

Pomoc ma formę zwrotu części (maksymalnie 75%) kosztów kwalifikowalnych. Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi 500 tys. zł.

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Realizacja działania tworzy warunki dla dywersyfikacji działalności gospodarczej i poprawy możliwości zatrudnienia, przyczyniając się do zrównoważonego rozwoju ekonomiczno-społecznego obszarów wiejskich. Pomocy udziela się z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw działających w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- drobnej wytwórczości, rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania materiałów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Beneficjent: osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która prowadzi działalność jako mikroprzedsiębiorstwo zatrudniające poniżej 10 osób i mające obrót nieprzekraczający równowartości w złotych 2 mln euro.

Kryteria dostępu: projekty realizowane będą w miejscowościach do 2 tys. mieszkańców, należących do gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich (dotyczy siedziby przedsiębiorcy, a w przypadku inwestycji związanych z nieruchomością – położenia tej nieruchomości). Kryterium to nie dotyczy grup producentów rolnych lub wstępnie uznanych grup owoców i warzyw, organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów świadczących usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa.

Forma i wysokość pomocy: pomoc ma formę zwrotu części (maksymalnie 50%) kosztów kwalifikowalnych projektu. Wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi nie może przekroczyć 500 tys. zł, a w przypadku przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych – 100 tys. zł.

OŚ 4 – LEADER

LEADER jest podejściem przekrojowym, które ma przyczynić się do aktywizacji społeczności wiejskich poprzez włączenie partnerów społecznych i gospodarczych do planowania i wdrażania lokalnych inicjatyw. Lokalne podejście wpływa na lepsze zdefiniowanie problemów obszaru i określenie sposobów ich rozwiązania. LEADER jest oddolnym partnerskim podejściem do rozwoju obszarów wiejskich, realizowanym przez tzw. lokalne grupy działania (LGD), polegającym na opracowaniu przez lokalną społeczność wiejską lokalnej strategii rozwoju (LSR) oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby ludzkie, naturalne, kulturowe, historyczne itp., wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Przedstawiciele tych sektorów tworzą partnerstwo trójsektorowe, czyli lokalną grupę działania, która wybiera projekty, a ich realizacja przyczynia się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej strategii. Takie oddolne podejście wzmocni spójność podejmowanych lokalnie decyzji, podniesie jakość zarządzania i przyczyni się do wzmocnienia kapitału społecznego w społecznościach wiejskich, a także skłoni do stosowania innowacyjnych rozwiązań w zakresie rozwoju danego obszaru. W ramach podejścia LEADER będzie również wspierana działalność LGD, w tym realizowane przez nie projekty współpracy. Te wszystkie elementy podejścia LEADER będą sprzyjać lepszemu wdrożeniu i absorpcji środków w ramach osi 3, której charakter działań i jej podstawowy cel odpowiada idei tworzenia LSR. Realizacja osi 4 w dłuższej perspektywie czasowej przyczyni się do osiągnięcia celów osi trzeciej.

Beneficjenci

Dla działania 4.1. *Lokalne strategie rozwoju – poprawa jakości życia oraz różnicowanie działalności na obszarach wiejskich:*

- 1) projekty z zakresu działań osi 3 – beneficjenci określani dla poszczególnych działań osi 3,
- 2) inne projekty, niekwalifikujące się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3, ale przyczyniające się do osiągnięcia jej celów, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD – osoby fizyczne i prawne, organizacje pozarządowe, związki wyznaniowe i kościoły.

Dla działania 4.2. *Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa* i działania 4.3. *Nabywanie umiejętności, aktywizacja i koszty bieżące lokalnych grup działania – LGD.*

Forma i wysokość pomocy

Dla działania 4.1 *Lokalne strategie rozwoju – poprawa jakości życia oraz różnicowanie działalności na obszarach wiejskich:*

- 1) projekty z zakresu działań osi 3 – pomoc jednorazowa; możliwość realizacji projektu w etapach; wysokość pomocy taka jak określono dla działań osi 3;
- 2) inne projekty, niekwalifikujące się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3 przewidzianych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO), ale przyczyniających się do osiągnięcia celów tej osi, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD – zobowiązanie jednorazowe; możliwość realizacji projektu w etapach; wysokość pomocy uzależniona od rodzaju beneficjenta.

Dla działania 4.2. *Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa* – pomoc jednorazowa; możliwość realizacji projektu w etapach; 100% kosztów kwalifikowalnych.

Dla działania 4.3. *Nabywanie umiejętności, aktywizacja i koszty bieżące lokalnych grup działania* – pomoc jednorazowa z wielokrotną płatnością; możliwość realizacji projektu w etapach; pomoc płatna na rachunek bankowy LGD lub rachunek wskazany przez LGD; 100% kosztów kwalifikowalnych.

Po każdym roku realizacji przez LGD lokalnej strategii rozwoju samorząd województwa dokonuje weryfikacji – na podstawie złożonych wniosków o płatność i zgodności zrealizowanych działań z przedłożonym i zaakceptowanym rocznym planem finansowym (RPF) realizacji przez LGD lokalnej strategii rozwoju. Po 3 latach wdrażania samorząd województwa dokona weryfikacji wydatkowania środków przez LGD i ich zgodności z lokalną strategią rozwoju.

Udział środków EFRROW i krajowych środków publicznych w finansowaniu realizacji działań wynosi odpowiednio:

- dla osi 3 – 75% i 25%,
- dla osi 4 – 80% i 20%.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Warszawa, sierpień 2006

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
Ryszard Kamiński Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie	
Zmiany Wspólnej Polityki Rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich – konsekwencje dla Polski	5
Andrzej Kowalski Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej	
Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w ramach polityki spójności Unii Europejskiej	13
Jan Krzysztof Ardanowski Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	
Znaczenie doradztwa w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich	22
Józef Kania Akademia Rolnicza w Krakowie	
Doradztwo rolnicze w świetle reformy Wspólnej Polityki Rolnej	36
Henryk Skórnicki Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Radomiu	
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013	43
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	